

Het gesprek over *de waarheid* bij de duiding van het politieke debat

Een discoursanalyse over de constructie en
populariteit van tabloid human interest

Universiteit Utrecht

MA-thesis Film- en televisiewetenschap

Auteur: Niels Goedhart

Studentnummer: 3727718

Studiejaar: 2012/2013

Datum: 15-08-2013

Begeleider: dr. Rob Leurs

Tweede corrector: dr. Vincent Crone

Inhoud

Inleiding	3
1. Het discoursanalytisch perspectief	8
2. De ontwikkeling van het tabloid human interest discours	
2.1 Het ontstaan van het tabloid debat en de plaats van dit debat in een breed en oud mediadiscours	14
2.2 De implicaties van de term tabloid	15
2.3 De rol van de term tabloid in deze thesis	19
2.4 Het human interest discours	20
3. De hedendaagse populariteit van het tabloid human interest discours	
3.1 Het streven naar een massapubliek	23
3.2 De receptie van een alledaags discours over menselijk gedrag	25
3.3 Een discours over moraliteit	27
4. Een televisiediscours over het spreken van de waarheid bij de duiding van het politieke debat	
4.1 De casus	29
4.2 De ontwikkeling van het discours over het spreken van de waarheid van politici	30
4.2.1 De duiding na WAT KIEST NEDERLAND: HET PREMIERSDEBAT	30
4.2.2 De duiding na KNEVEL & VAN DEN BRINK: HET VERKIEZINGSDEBAT 2012	34
4.2.3 Fact-checking	38
5. Een deconstructie van het discours over het politieke debat	
5.1 De concepten van Laclau & Mouffe en Fairclough	39
5.2 De deconstructie analyse	45
Conclusies	50
Bibliografie	55

Inleiding

“Doe eens normaal man!” was wellicht de meest besproken uitspraak op de Nederlandse televisie op donderdag 22 september 2011. De Nederlandse politicus Geert Wilders had deze woorden uitgesproken in een discussie met premier Mark Rutte tijdens de tweede dag van de algemene politieke beschouwingen¹. Wilders reageerde met zijn opmerking op de bewering van Rutte dat een partijgenoot van Wilders de premier van Turkije een islamitische aap had genoemd. Alle Nederlandse televisieprogramma's die zich bezighielden met de politieke beschouwingen openden hun berichtgeving die dag met het nieuws dat Wilders “Doe eens normaal man!” tegen Rutte had gezegd. Het televisiediscours leek zich nauwelijks te richten op de mogelijke gevolgen van het nieuwe regeringsbeleid voor de samenleving. Het richtte zich enkel op de opmerking van Wilders, waarbij de vraag centraal leek te staan of de politicus zich immoreel had gedragen. Deze focus bij de duiding van de politieke beschouwingen zou je kunnen zien als structurering van de betekenis van het politieke debat naar een *human interest* discours: een vertoog waarin de gedragingen en ervaringen van personen die betrokken zijn bij een bepaalde gebeurtenis, vooral betekenis krijgen. In dit geval kreeg het gedrag van Wilders vooral betekenis bij de duiding van de politieke beschouwingen.

Deze articulatie van een human interest discours is volgens deze thesis een treffend voorbeeld van de hedendaagse discursieve verschuiving die verschillende academici signaleren binnen het Amerikaanse en West-Europese gemedieerde politieke discours. *The order of mediatized political discourse* is onderhevig aan verandering. Het discours over ideologie en partijstandpunten lijkt steeds meer naar de achtergrond te verdwijnen, terwijl een *lifeworld discourse* over personen, of in andere woorden een human interest discours, op de voorgrond treedt.²

---

¹ In Nederland vinden ieder jaar twee dagen lang de algemene politieke beschouwingen plaats. Dit zijn debatten gevoerd tussen de regering en oppositie over het regeringsbeleid van het komende jaar. Deze debatten worden gevoerd de twee dagen nadat het nieuwe regeringsbeleid publiekelijk bekend is gemaakt door de Nederlandse koning of koningin op ‘Prinsjesdag’.

² Zie: Norman Fairclough, *Media Discourse* (Londen: Edward Arnold Publishers Ltd, 1995), 187-188. Of: Martin P. Wattenberg, *The Rise of Candidate-centered Politics* (Cambridge: Harvard University Press, 1995).

Deze ontwikkeling ziet dit onderzoek in brede zin als een element van de *tabloidisering* van het mediadiscours. Meer en meer lijken in het Amerikaanse en West-Europese medialandschap constructies te domineren die je in academische termen *tabloid* zou kunnen noemen. Uit onder andere *The Tabloid Culture Reader* van Anita Biressi & Heather Nunn blijkt dat de term tabloid in de mediawetenschap al tijden vrij breed ingezet wordt en dan ook moeilijk precies te definiëren valt.³ Colin Sparks schrijft dat de term van oorsprong refereert naar kranten, en vervolgens andere journalistieke media, die prioriteit geven aan entertainment, human interest en commerciële winstgevendheid en die doorgaans worden neergezet als het tegenovergestelde van ‘serieuze’ en sociaal verantwoordelijke journalistiek.⁴

Deze thesis maakt gebruik van de term tabloid om een tabloidisering van het gemedieerde politieke discours in Nederland inzichtelijk te maken. Dit doet deze studie door de dominante aanwezigheid van een tabloid human interest discours aan te tonen bij de televisieuiding van het politieke debat in aanloop naar de Nederlandse Tweede Kamer verkiezingen van 12 september 2012. Dit onderzoek tracht inzichtelijk te maken dat bij de duiding van deze debatten een human interest discours werd geconstrueerd dat te vergelijken is met het zojuist beschreven vertoog over de politieke beschouwingen.

Onderzoek dat in brede zin gaat over tabloidisering is binnen de mediawetenschap al veel gedaan. Het fenomeen lijkt met name als een belangrijk te onderzoeken verschijnsel beschouwt, omdat je zou kunnen beredeneren dat de tabloidisering van media gevolgen heeft voor de mate van democratie in een samenleving. De theorie over *media en de publieke sfeer* van Jürgen Habermas vormt daarbij een belangrijk vertrekpunt.⁵ Habermas introduceerde de term *public sphere* “to describe the arena of debate in which ‘public opinion’ was formed; an arena provided by the rise of the newspaper and its development as a vehicle for

---

³ Anita Biressi & Heather Nunn, red. *The Tabloid Culture Reader* (Maidenhead: Open University Press, 2007), 7.

⁴ Colin Sparks, “Introduction: the Panic over Tabloid News” *Tabloid Tales: Global Debates over Media Standards*, red. Colin Sparks & John Tulloch (New York: Rowman & Littlefield, 2000): 1-40, 10.

⁵ Jürgen Habermas, *The Structural Transformation of the Public Sphere: An Inquiry into a Category of Bourgeois Society*, vert. Thomas Burger & Frederick Lawrence (Cambridge: Polity Press, 1989).

public political dialogue.”⁶ Habermas stelde zich voor dat “the particular circumstances of the emergence of the press together with the circulation of the political debate amongst literate society created the conditions for a more democratic and distinctively modern social realm.”⁷

Veel academici onderschrijven een relatie tussen media en democratie vanuit Habermas zijn gedachte dat de media kunnen fungeren als een publiek gebied dat de burger mogelijkheden biedt tot een bepaalde vorm van participatie in de maatschappij. Zo zou je kunnen stellen dat doordat de media toegang geeft tot informatie, er via de media mogelijkheden zijn tot rationele en informatieve reflectie op alle politieke, economische en sociale verschijnselen die plaatsvinden in de samenleving. Vanuit die zienswijze wordt tabloidisering van de media vaak gezien als een verschijnsel dat een negatief effect heeft op de mate van democratie van een samenleving. De tabloid content zou vanwege zijn *niet* informatieve inhoud namelijk zorgen voor een afname van de rationele en informatieve reflectie. Bij tabloid berichtgeving zouden de media niet meer primair dienen om de burger te informeren en zo bijdragen aan open burgerschap, maar zou het vooral gaan om amuseren ter bevordering van een consumptiemaatschappij.⁸ Academici als John Fiske en Kevin Glynn maken inzichtelijk dat je tabloidisering echter ook kan zien als een verschijnsel dat een bepaalde vorm van toename van democratie bewerkstelligt.^{9 10}

Deze thesis stelt dat er al genoeg academische literatuur bestaat dat hoofdzakelijk proberen te overtuigen om tabloidisering als een negatieve of positieve ontwikkeling te zien. Dit onderzoek heeft niet als doel om de lezer te overtuigen *voor* of *tegen* de tabloidisering te zijn. In plaats daarvan probeert het een bijdrage te leveren aan het beter doen begrijpen waarom het tabloid discours vandaag de dag zo populair lijkt te zijn. Dit doet deze studie door te onderzoeken hoe het gemedieerde tabloid human interest discours over het Nederlandse politieke debat functioneert in de hedendaagse samenleving. Daarbij zal dit

---

⁶ Biressi & Nunn over Habermas, 9.

⁷ Ibidem.

⁸ Biressi & Nunn, 9-10.

⁹ John Fiske, *Understanding Popular Culture* (Boston: Unwin Hyman, 1989).

¹⁰ Kevin Glynn, *Tabloid Culture: Trash Taste, Popular Power and the Transformation of American Television* (Durham: Duke University Press, 2000).

onderzoek het tabloid discours deconstrueren, waarmee het expliciet tracht te maken dat er altijd sprake is van specifieke subjectieve betekenisgeving aan verschijnselen in plaats van geheelomvattende objectieve betekenisgeving. Dit dient ervoor te zorgen dat de lezer het inzicht krijgt dat de tabloid betekenisgeving aan het politieke debat een *keuze* is voor *een bepaalde* weergave van de werkelijkheid en dus niet simpelweg *de* weergave van de werkelijkheid is. Dit legt bloot dat er mogelijkheden zijn voor andere articulaties en hoopt daarmee de lezer te prikkelen na te denken over de vraag of andere articulaties over het politieke debat gewenst zouden zijn.

De deconstructie analyse voert deze thesis uit aan de hand van concepten uit Ernesto Laclau & Chantal Mouffe's discoursstheorie.¹¹ Nico Carpentier & Erik Spinoy betreuren het dat mediaculturele onderzoekers nauwelijks gebruik maken van het werk van Laclau & Mouffe. Op de discoursstheorie van de twee wordt vooral een beroep gedaan binnen politieke studies, terwijl de theorie volgens Carpentier & Spinoy ook zeer goed bruikbaar is bij mediaculturele analyses en van toegevoegde waarde kan zijn voor het mediawetenschappelijke veld. Zij schrijven dat het gebruik van Laclau & Mouffe hun "discourse-theoretical toolbox (or treasure chest) makes available a large number of analytical tools that can enrich contemporary cultural analysis" en zij zien daarom graag dat toekomstig mediawetenschappelijk onderzoek een beroep doet op de discoursstheorie.¹² Een verzoek waaraan deze studie gehoor geeft. De deconstructie analyse aan de hand van Laclau & Mouffe vormt dus een onderdeel van deze thesis over het functioneren van het tabloid human interest discours in de hedendaagse samenleving. Een onderzoek dat als volgt is opgebouwd:

Het eerste hoofdstuk betreft een methodologische bespreking over discoursanalyse om expliciet te maken wat voor onderzoek deze thesis precies uitvoert. Het tweede hoofdstuk behandelt academische literatuur over *tabloid culture* om de vraag te behandelen waar het tabloid human interest discours mogelijk vandaan komt. De vraag waaraan dit discours zijn hedendaagse

---

¹¹ Ernesto Laclau & Chantal Mouffe, *Hegemony and Socialist Strategy: Towards a Radical Democratic Politics* (Londen: Verso Books, 1985).

¹² Nico Carpentier & Erik Spinoy, red. *Discourse Theory and Cultural Analysis: Media, Arts and Literature* (New York: Hampton Press, 2008), 1-4.

populariteit ontleent komt vervolgens in hoofdstuk drie aan bod. Daarna zal het vierde hoofdstuk laten zien dat een tabloid human interest vertoog over het spreken van de waarheid van politici, dominant aanwezig was bij de televisiegeding van het politieke debat in aanloop naar de Nederlandse Tweede Kamer verkiezingen van 12 september 2012. Tot slot zal hoofdstuk vijf expliciet maken dat deze tabloid betekenisgeving aan het politieke debat een specifieke subjectieve betekenis is die andere betekenissen uitsluit. Iets dat inzichtelijk zal worden gemaakt door het specifieke discours te deconstrueren aan de hand van concepten van Laclau & Mouffe als geprivileerde betekenaar en vlottende betekenaren.

1. Het discoursanalytisch perspectief

Zoals Marianne Jørgenson & Louise Phillips onderschrijven, kan discours gezien worden als een populair concept van de afgelopen twintig jaar bij academisch werk.¹³ De discoursanalyse leek, zo schrijft Harry van den Berg, het exclusieve domein van de linguïstiek, maar heeft een opmars gemaakt in allerlei sociaalwetenschappelijke disciplines.¹⁴ Dit heeft ertoe geleid dat achter het label discoursanalyse inmiddels zeer uiteenlopende benaderingen schuil gaan. Wat het concept discours betekent en waar een discoursanalyse over gaat, valt hierdoor niet eenvoudig te typeren. Sara Mills schrijft dat discours “has perhaps the widest range of possible significations of any term in literary and cultural theory.”¹⁵ Dit hoofdstuk tracht kort en bondig inzichtelijk te maken wat met discours bedoeld kan worden, waar een discoursanalyse over kan gaan en wat voor een discoursanalyse deze thesis uitvoert.

Jørgenson & Phillips schrijven dat er geen duidelijke consensus is over wat discoursen zijn en hoe je ze dient te analyseren. Verschillende perspectieven bieden hun eigen suggesties en bestrijden elkaars definities van discours en discoursanalyse. In hun poging discours een introducerende definitie mee te geven die alle implicaties die de term heeft opgebouwd enigszins dekt, formuleren Jørgenson & Philips discours als “a particular way of talking about and understanding the world (or an aspect of the world).”¹⁶ Discours valt hiermee te interpreteren, zo onderschrijft Van den Berg, als een concept dat grotendeels gaat over taal in de ruime zin van het woord.¹⁷ Wanneer men het over een *discours* heeft, doelt men vaak op een bepaald soort taalgebruik waarmee we betekenis geven aan een verschijnsel. Onder dit taalgebruik vallen zowel geschreven en gesproken teksten als beelden. Zoals Van den Berg het formuleert: “alles wat als betekenisdrager functioneert en een rol speelt in alledaagse communicatie

---

¹³ Marianne W. Jørgenson & Louise J. Philips, *Discourse Analysis as Theory and Method* (Londen: SAGE Publications Ltd, 2002), 1.

¹⁴ Harry van den Berg, “Discoursanalyse”, *KWALON*, 9:2 (2004): 29-39, 29.

¹⁵ Sara Mills, *Discourse* (Londen: Routledge, 1997), 1.

¹⁶ Jørgenson & Philips, 1.

¹⁷ Van den Berg, 30.

(gesprekken) en geïnstitutionaliseerde vormen van communicatie zoals massamedia.”¹⁸

Zoals hierboven is aangegeven, ziet deze thesis discours als een concept dat *grotendeels* over taal gaat. Naast benaderingen die discours puur als taal behandelen, zijn er ook perspectieven waarbij de term meer omvat. Zo zien Michel Foucault en Laclau & Mouffe, discours als iets dat gaat over alle sociale praktijken.^{19 20} Zoals Van den Berg schrijft, gebruikt Foucault de term discours als “aanduiding van het geheel van sociale regels en sociale praktijken via welke een specifiek systeem van betekenissen (‘kennisobjecten’) geproduceerd wordt.”²¹ Van den Berg geeft aan dat wanneer men deze zienswijze met Foucault deelt, dit niet hoeft te betekenen dat dit heel expliciet in de onderzoekspraktijk terug te zien is. Academics die aangeven discours breder te zien als taal, richten zich in hun onderzoekspraktijk toch vaak primair op taaluitingen.²² In deze thesis is dit ook het geval.

Wanneer deze studie gebruik maakt van de term discours, dient dit vooral als aanduiding van een bepaald soort taalgebruik dat betekenis genereert bij een verschijnsel. Het blootleggen van een specifiek taalgebruik bij de duiding van een fenomeen en het daarmee inzichtelijk maken van *enerzijds* de specifieke betekenis die we geven aan een verschijnsel en van *anderzijds* de mogelijke andere betekenissen die we hiermee uitsluiten, is volgens deze thesis een accurate verwoording van dat wat een discoursanalyse omvat. Zoals Jørgenson & Phillips inzichtelijk maken, vertrekt zo een soort onderzoek vanuit de theoretische implicatie dat “language is structured according to different patterns that people’s utterances follow when they take part in different domains of social life”.²³

Het idee bij discoursanalyse dat langs verschillende wegen gestructureerd taalgebruik *betekenis genereert* bij een verschijnsel, impliceert de gedachte dat taal een eigen werkelijkheid vormt. Zoals Jørgenson & Philips, Van den Berg en Mills inzichtelijk maken, sluit discoursanalyse zich aan bij het sociaal

---

¹⁸ Ibidem.

¹⁹ Michel Foucault, *L’ordre du discours* (Parijs: Éditions Gallimard, 1971).

²⁰ Laclau & Mouffe.

²¹ Van den Berg, 32.

²² Ibidem.

²³ Jørgenson & Philips, 1.

constructionisme en poststructuralisme door taal *niet* te zien als een reflectie van een realiteit buiten de taal. Discourstheoretici zien taal niet als een middel om informatie over te dragen over de sociale werkelijkheid. Taal genereert zijn eigen werkelijkheid en dien je te zien als sociaal gedrag. Discoursanalyse gaat uit van de gedachte dat we werkelijkheden discursief construeren en analyseert hoe taal die werkelijkheden construeert.^{24 25 26}

Zoals Jørgenson & Phillips onderschrijven, gaat vanuit de hierboven beschreven theoretische implicaties iedere discoursanalyse vervolgens zijn eigen weg. Bij discoursanalyse lijkt het gangbaar “to create one’s own package by combining elements from different discourse analytical perspectives.”²⁷ Iets wat deze thesis ook doet. Veel discourstheoretici omarmen dit combineren van benaderingen en het zo creëren van een eigen, ander perspectief, vanuit het idee dat “different perspectives provide different forms of knowledge about a phenomenon so that, together, they produce a broader understanding.”²⁸ Jørgenson & Phillips bespreken drie discoursstromingen van waaruit een eigen benadering zich zou kunnen vormen: Laclau & Mouffe’s discours Theorie²⁹, de Kritische Discoursanalyse³⁰ en de discursieve psychologie³¹. Mills behandelt andere perspectieven zoals Foucault³² en Michel Pecheux³³. Deze thesis werkt met name vanuit de discours Theorie van Laclau & Mouffe, maar doet ook een beroep op enkele concepten uit de Kritische Discoursanalyse en ideeën van Foucault.

---

²⁴ Ibidem, 1-12.

²⁵ Van den Berg, 30-31.

²⁶ Mills, 8.

²⁷ Jørgenson & Philips, 4.

²⁸ Ibidem.

²⁹ Zie: Laclau & Mouffe. Of: Ernesto Laclau, *New Reflections on the Revolution of our Time* (Londen: Verso Books, 1990).

³⁰ Zie: Norman Fairclough, *Critical Discourse Analysis* (Londen: Longman, 1995). Of: Norman Fairclough, *Media Discourse*.

³¹ Zie: Jonathan Potter & Margaret Wetherell, *Discourse and Social Psychology: Beyond Attitudes and Behaviour* (Londen: SAGE Publications Ltd, 1987). Of: Derek Edwards & Jonathan Potter, *Discursive Psychology* (Londen: SAGE Publications Ltd, 1992).

³² Zie: Foucault, *L’ordre du discours*. Of: Michel Foucault, *Archaeology of Knowledge*, vert. Alan M. Sheridan Smith (Londen: Tavistock Publications Ltd, 1972).

³³ Zie: Michel Pecheux, *Language, Semantics and Ideology* (Basingstoke: Palgrave Macmillan, 1982).

Jørgenson & Phillips maken inzichtelijk dat de verschillende perspectieven uiteenlopende analytische focussen kennen:

“Some approaches focus on the fact that discourses are created and changed in everyday discursive practices (...) Other approaches are more concerned with general, overarching patterns and aim at a more abstract mapping of the discourses that circulate in society at a particular moment in time or within a specific social domain.”³⁴

Iets dat de verschillen van de discoursstromingen kenmerkt is dit verschil in analytische focus. Jørgenson & Phillips plaatsen de diverse benaderingen op een lijn met aan het linkeruiteinde het perspectief dat zich het meest bezig houdt met *everyday discursive practices* en aan het rechteruiteinde de benadering die het meeste de nadruk legt op *abstract discourses*. De stroming het meest gericht op *everyday discursive practices* is hierbij de discursieve psychologie. Je zou kunnen stellen dat dit perspectief zich hiermee het meeste verdiept in de afzonderlijke betekenisgeving van het *individu*. Hoe meer je naar rechts gaat op de lijn, hoe meer de nadruk wordt gelegd op gestructureerde betekenissen die een grote groep mensen bereiken en hoe meer er daarmee verdieping plaats vindt in de rol die deze betekenissen spelen voor de *massa*. Laclau & Mouffe staan het meest rechts op de lijn.³⁵ Zoals Van den Berg schrijft, werkt onderzoek vanuit Laclau & Mouffe hun benadering vooral vanuit een vraag op macroniveau: hoe slaagt een politiek discours erin de hegemonie in een samenleving te veroveren?³⁶ Hegemonie kan daarbij begrepen worden als de dominantie van een specifiek perspectief.³⁷

Dit onderzoek is net als Laclau & Mouffe vooral geïnteresseerd in betekenissen die de hegemonie in een samenleving hebben veroverd, oftewel in discourses die dominant aanwezig zijn, en de rol van deze gestructureerde

---

³⁴ Jørgenson & Philips, 20.

³⁵ Ibidem.

³⁶ Van den Berg, 33.

³⁷ Jørgenson & Philips over Laclau & Mouffe, 6-7.

discursieve betekenissen voor de massa. Onder andere om deze reden werkt deze studie vanuit het perspectief van de twee. Je zou kunnen stellen dat Foucault en de Kritische Discoursanalyse echter ook nog veel nadruk leggen op de positie van de massa. De verschillende stromingen laten zich echter ook kenmerken door verschillen in visies over de rol van discours in *the constitution of the world*. Op dat gebied kan deze thesis zich het meeste vinden in de ideeën van Laclau & Mouffe en dat is dan ook een belangrijke reden om vooral vanuit hun perspectief te werken. Waar bijvoorbeeld de Kritische Discoursanalyse van Norman Fairclough discours als *constitutive* en *constituted* ziet en een onderscheid maakt tussen discursieve dimensies en niet-discursieve dimensies van sociale praktijken, zien Laclau & Mouffe discours als geheel *constitutive* en zien zij alle sociale praktijken als volledig discursief. Dit onderzoek is het eens met Laclau & Mouffe op dit gebied en zal hier in hoofdstuk vijf meer duidelijkheid over geven.³⁸

In dit vijfde hoofdstuk zal de deconstructie analyse van het gemedieerde discours over het Nederlandse politieke debat plaats vinden aan de hand van concepten van Laclau & Mouffe, aangevuld met een concept uit de Kritische Discoursanalyse van Fairclough. De uitleg van de concepten en van hoe de twee benaderingen samen te gebruiken is ook in dit hoofdstuk terug te vinden. Bij deze uitleg over het combineren van de twee stromingen zullen de ideeën over de rol van discours in *the constitution of the world* uitgebreid aan bod komen.

Voordat de deconstructie analyse plaats vindt, zal deze thesis echter met behulp van academische literatuur aan de slag gaan met de vragen waar het tabloid human interest discours vandaan komt (hoofdstuk twee) en waar het zijn hedendaagse populariteit aan ontleent (hoofdstuk drie). Vervolgens zoomt dit onderzoek in op de betekenis die wij via de televisie geven aan het Nederlandse politieke debat (hoofdstuk vier en vijf). In hoofdstuk vier zal het daarbij *beschrijven welke* discursieve betekenis op de televisie dominant geconstrueerd is (een moreel human interest vertoog over het spreken van de waarheid van politici). In hoofdstuk vijf zal het vervolgens middels de deconstructie *analyseren hoe* deze discursieve betekenis geconstrueerd is.

---

³⁸ Voor meer uitleg over de rol van discours in *the constitution of the world* en duidelijkheid over de posities die de verschillende benaderingen innemen, zie: Jørgenson & Phillips, 18-20.

De lezer van dit onderzoek dient zich bij het lezen van dit alles te realiseren dat met het opgeschreven werk deze thesis automatisch, onvermijdelijk, zijn eigen discours construeert. Het geschreven werk in deze thesis dien je dan ook *niet* te zien als de universele, objectieve waarheid *buiten* het discours. Vanuit de gedachte dat discours de werkelijkheid *is* en niet een reflectie hierop, stelt deze thesis dat het niet mogelijk is om buiten een discursief gestructureerde subjectieve waarheid te treden: “it is not possible to gain access to universal truth since it is impossible to talk from a position outside discours,” aldus Foucault.³⁹ Het discours van deze thesis zal nu beginnen met een bespreking van academische literatuur over tabloid culture om inzichtelijk te maken waar het tabloid human interest discours mogelijk vandaan komt.

---

³⁹ Jørgenson & Philips over Foucault, 14.

2. De ontwikkeling van het tabloid human interest discours

2.1 Het ontstaan van het tabloid debat en de plaats van dit debat in een breed en oud mediadiscours

Biressi & Nunn beschrijven “tabloid culture” als “the umbrella phrase beneath which we can draw together a range of debates, theories and analyses of contemporary popular news and entertainment-based media.”⁴⁰ Dit vertoog over de populistische, op amusement gerichte media is verre van nieuw. Zoals Biressi & Nunn schrijven, valt het discours over *tabloidisering van media* in bredere zin te duiden als een oud vertoog waarin men de rol van de dominantere aanwezigheid van populaire cultuur content in de samenleving bespreekt.⁴¹ Als je het discours over tabloidisering zo breed neemt, bestaat het al eeuwen. Als je vervolgens inzoomt op debatten waarin de termen tabloid, tabloid culture en tabloidisering worden gebruikt, is het nog steeds een verre van nieuw vertoog. Zoals Henrik Örnebring & Anna Maria Jönsson inzichtelijk maken, werd de term tabloid al aan het einde van de negentiende eeuw geïntroduceerd en is er sindsdien sprake van een debat over tabloidisering van media. Dit debat is een discours dat niet alleen de media-academici construeren, maar ook de media-industrieën zelf.⁴²

Örnebring & Jönsson schrijven dat het mediatycoon Alfred Harmsworth is geweest die de term eind negentiende eeuw in een mediacontext introduceerde. Iets wat hij deed om de identiteit te beschrijven van zijn nieuwe krant de *Daily Mail*:

“He stole a term trademarked by a pill manufacturer (*tabloid* was a combination of the words *tablet* and *alkaloid*). Harmsworth wanted his new paper, the *Daily Mail* (established in 1896), to be like a small, concentrated, effective pill, containing all news needs within one handy package, half the size of a conventional broadsheet newspaper. The smaller size made the tabloids easier to handle and read on the bus, tram

---

⁴⁰ Biressi & Nunn, 1.

⁴¹ Ibidem.

⁴² Örnebring & Jönsson, 287.

and other forms of public transport - an adaptation for a new reading public.”⁴³

Sinds Harmsworth zijn introductie lijkt de term tabloid zich te hebben ontwikkeld van een woord dat de identiteit van één krant duidde, tot een begrip voor de identiteit van een breed mediaveld. Door de brede ontwikkeling van de term is het lastig om tabloid vandaag de dag te definiëren, zo onderschrijven Biressi & Nunn.⁴⁴ Deze thesis zal trachten inzichtelijk te maken wat men vandaag de dag zoal onder tabloid verstaat. De bespreking van de implicaties van dit mediabegrip zal beginnen met het analyseren wat de term leek te impliceren toen Harmsworth het introduceerde. Vervolgens zal besproken worden hoe de term zich in de loop der jaren heeft ontwikkeld tot een breed ingezet begrip met veel implicaties.

2.2 De implicaties van de term tabloid

Örnebring & Jönsson maken inzichtelijk dat Harmsworth met het woord tabloid een metafoor gebruikte om de identiteit van zijn nieuwe krant te duiden. De beschrijving van Örnebring & Jönsson volgend, valt te interpreteren dat tabloid naar een aantal zaken verwees. In de eerste plaats leek de term te refereren naar het *formaat* van de krant. Harmsworth wilde een krant uitbrengen die twee keer zo klein was als de *broadsheet*. Voor het benoemen van dit kleinere formaat leende de term tabloid zich goed, omdat sprake was van een product in “one handy package” net zoals bij de “small, concentrated pill” het geval was. In de tweede plaats leek tabloid te verwijzen naar het *soort content* in de krant. Harmsworth wilde een krant die “easier to handle” was “for a new reading public.” Deze thesis is van mening dat dit “easier to handle” niet alleen sloeg op een makkelijkere ingebruikname van de krant vanwege een kleiner formaat, maar ook ging over het soort content dat in de krant zou komen: makkelijker tot zich te nemen content “for a new reading public.”

---

⁴³ Ibidem.

⁴⁴ Biressi & Nunn, 7.

Je zou kunnen veronderstellen dat met dit nieuwe lezerspubliek niet alleen mensen bedoeld werden die de krant in het openbaar vervoer wilden lezen, maar dit niet deden omdat het onhandig was vanwege het grote formaat van de tot dan toe op de markt aanwezige kranten. Dit onderzoek stelt dat Harmsworth met dit nieuwe lezerspubliek ook bedoelde: mensen die de tot dan toe op de markt aanwezige kranten niet lazen, omdat het soort content hun niet aansprak doordat ze de informatie niet makkelijk tot zich konden nemen. “Easier to handle” verwijst vanuit die interpretatie naar *toegankelijke content*, waarmee “for a new reading public” een massapubliek impliceert. Kortom, aan de hand van de beschrijvingen van Örnebring & Jönsson stelt dit onderzoek dat de term tabloid bij Harmsworth zijn introductie verwees naar een krant met *toegankelijke content voor een massapubliek*.

Vanuit deze betekenis is het begrip in de loop der jaren door media-academici en media-industrieën steeds breder ingezet en steeds meer gaan impliceren. Eerst verwees tabloid naar de identiteit van één krant, maar in de loop der jaren ging de term over de identiteit van een groot mediaveld.⁴⁵ Naast dat het begrip in een ruimer mediaterrein werd ingezet, ging de term inhoudelijk ook meer impliceren. Tabloid content betekende niet alleen meer in algemene zin *toegankelijke content voor een massapubliek*, maar kreeg specifieke connotaties mee waaraan vaak een waardeoordeel zat verbonden over of we tabloid wel of niet moesten toejuichen.

De tabloid pers kreeg volgens Örnebring & Jönsson vanaf het begin kritiek mee; het toegankelijke nieuws werd getypeerd als *sensationeel, emotioneel* en als een *simplificatie van complexe zaken*.⁴⁶ Deze kritiek kwam met name van “established power-holders within the media industry, as well as representatives of a pre-industrial, pre-mass society cultural and political elites.”⁴⁷ De begrippen sensationeel, emotioneel en simplificatie werden zo verbonden aan de term tabloid en kon je interpreteren als specifieke onderdelen van tabloid die bijdroegen aan een negatief waardeoordeel over dit type content. De drie begrippen ging men namelijk inzetten om het betoog kracht bij te zetten dat een

---

⁴⁵ Ibidem, 1.

⁴⁶ Örnebring & Jönsson, 287.

⁴⁷ Ibidem.

opkomst van tabloid niet wenselijk zou zijn voor de ontwikkeling van een *deugdzame* en *democratische* samenleving.

Sensatie, emotie en simplificatie, zouden in de eerste plaats bijdragen aan een afname van rationeel, beschaafd en genuanceerd denken en zo een afname van de *deugdzaamheid* in een samenleving bewerkstelligen. Daarnaast zou berichtgeving die complexe, genuanceerde zaken simplificeert, een valse voorstelling van zaken kunnen geven. De burger zou zo via de media een verkeerd beeld van de werkelijkheid tot zich kunnen krijgen. Vanuit het idee dat media kan fungeren als een publieke sfeer die de burger mogelijkheden biedt tot een bepaalde vorm van participatie in de maatschappij, kan je redeneren dat simplificatie zorgt voor een afname van die participatie en daarmee een daling van het democratisch gehalte van een maatschappij bewerkstelligt. Je zou immers kunnen stellen dat de burger kan participeren door via informatie uit de media te reflecteren op de politieke, economische en sociale verschijnselen in een samenleving. Als deze informatie door simplificatie verkeerd is, kan de burger dus niet goed reflecteren en participeert het minder goed, oftewel dan daalt het democratisch gehalte.

Onder andere Jostein Gripsrud onderschrijft het bestaan van een discours dat de term tabloid inzet om te betogen dat tabloid niet wenselijk is voor de ontwikkeling van een *deugdzame* en *democratische* samenleving. Hij lijkt hier naar te verwijzen wanneer hij beschrijft dat men de term tabloidisering inzet om een verlaging van de kwaliteit van media content en een verzwakking van de ideologische functies van massamedia in liberale democratieën te duiden.⁴⁸ Het spreken van een *verzwakking van de ideologische functies van massamedia* bij tabloidisering, zou je kunnen zien als een verwoording van het standpunt dat tabloid niet wenselijk is voor democratie. Je zou kunnen stellen dat men hiermee namelijk refereert naar een afname van een democratisch ideaal bij media: een vermindert streven naar open burgerschap via de mediaconstructies. Een democratisch ideaal dat wordt ingeruild voor een economisch streven: kiezen voor bepaalde constructies met als doel een groot publiek aanspreken om zo veel geld

---

⁴⁸ Jostein Gripsrud, "Tabloidization, Popular Journalism, and Democracy" *The Tabloid Culture Reader*, red. Anita Biressi & Heather Nunn (Maidenhead: Open University Press, 2007): 34-44, 34.

te verdienen. Een zienswijze die onder andere Nicholas Garnham en Justin Lewis, Sanna Inthorn & Karin Wahl-Jorgensen bespreken. Hun teksten gaan in brede zin over het vertoog van een steeds commerciëler wordend medialandschap dat de publieke sfeer van open burgerschap transformeert naar een geprivatiseerde sfeer waarin burgers primair gedefinieerd worden als consumenten.^{49 50}

Naast discoursen waarin men tabloid inzet om een ontwikkeling inzichtelijk te maken die we niet dienen te omarmen, zijn er ook discoursen die de term gebruiken om een positieve ontwikkeling te beschrijven. Tabloid kent zo ook positieve connotaties. Zoals Gripsrud schrijft, zijn dit vertogen die “portraying tabloidization as a sort of liberation from highbrow repression.”⁵¹ Dit zijn discoursen die verkondigen dat er sprake was van een dominantie van elitaire mediavertogen die ontoegankelijk waren voor een groot deel van de burgers. Deze elitaire mediavertogen zouden alleen de bovenlaag van samenlevingen bereiken en vooral die bovenlaag mogelijkheden tot participatie in de maatschappij bieden. Een groot deel van de bevolking zou zo niet bereikt worden en niet deelnemen aan het participatieproces; ze oefenen via de media geen invloed uit op het vormgeven en inrichten van de samenleving waarvan ze deel uit maken. Tabloidisering van de media ziet men in deze vertogen als een oplossing voor dit participatieprobleem. Het tabloid discours is immers toegankelijk voor een groot publiek en zorgt er voor dat veel mensen *bereikt* worden. Dit grote bereik leidt er toe dat veel mensen dus deelnemen aan het participatieproces. Een visie die onder andere John Fiske en Kevin Glynn bespreken.^{52 53}

De term tabloid gebruikt men dus al tijden lang in discoursen over de rol van media in de maatschappij om te overtuigen dat specifieke mediacontent bijdraagt aan een negatieve of positieve ontwikkeling voor samenlevingen. In dit achteruitgang- versus vooruitgangdebat, heeft tabloid zich zo ontwikkeld tot een

---

⁴⁹ Nicholas Garnham, “The Media and the Public Sphere” *Communicating Politics: Mass Communications and the Political Process*, red. Peter Golding, Graham Murdock & Philip Schlesinger (Leicester: Leicester University Press, 1986): 37-53.

⁵⁰ Justin Lewis, Sanna Inthorn & Karin Wahl-Jorgenson, *Citizens or Consumers? What the Media Tell Us about Political Participation* (Maidenhead: Open University Press, 2005).

⁵¹ Gripsrud, 39.

⁵² Fiske.

⁵³ Glynn.

term met veel implicaties. De volgende paragraaf zal bespreken hoe de inzet van de term in deze thesis begrepen dient te worden.

2.3 De rol van de term tabloid in deze thesis

Dit onderzoek zet de term tabloid *niet* in om te overtuigen van een negatief of positief verschijnsel. Als dit onderzoek het heeft over tabloid, verwijst het enkel naar constructies die gezien worden als *toegankelijk voor een groot publiek*. Deze thesis veronderstelt dat tegenwoordig steeds meer toegankelijke articulaties domineren. Om deze veronderstelling wetenschappelijke te verwoorden gebruikt dit onderzoek de term tabloidisering.

Op basis van een uitgevoerde literatuurstudie stelt deze thesis dat tabloidisering vandaag de dag een populair concept is binnen de mediawetenschap en concludeert het dat veel academici het verschijnsel erkennen. Het spreken van een hedendaagse tabloidisering kan je echter ook betwisten. Zoals al eerder beschreven kan je het debat over de tabloidisering zien als een eeuwenoud discours dat in brede zin gaat over de toename van populaire cultuur content. In die zin signaleren we het verschijnsel al tijdenlang en valt af te vragen of het wel accuraat is om te spreken van een hedendaagse tabloidisering. Onder andere Raymond Williams en James Curran & Jean Seaton schrijven over de ontwikkeling van een populaire pers al in de periode 1770-1830 en Örnebring & Jönsson benoemen de opkomst van de Amerikaanse *penny press* rond 1830 als voorbeeld van een popularisatie van de pers.^{54 55 56} Het geschreven werk van deze academici in acht nemend, valt af te vragen of tabloidisering wel specifiek kenmerkend voor deze tijd is.

Bob Franklin stelde zichzelf een soortgelijke vraag, maar dan specifiek gericht op, in zijn woorden, de toename van entertainment in de journalistiek: “Given this newspaper history, it seems reasonable to question whether the recent changes in journalism constitute a substantive trend or simply a continuation of

---

⁵⁴ Raymond Williams, *The Long Revolution* (Londen: The Hogarth Press, 1961), 175-176.

⁵⁵ James Curran & Jean Seaton, *Power Without Responsibility: The Press, Broadcasting and New Media in Britain*, 6e ed. (Londen: Routledge, 2003), 7.

⁵⁶ Örnebring & Jönsson, 287.

previous developments.”⁵⁷ In zijn antwoord gaf hij aan dat het zeker accuraat is om te spreken van een “substantive trend”, aangezien “the shifting balance in favour of entertainment in news-media content has rarely, if ever, been so apparent.”⁵⁸ Franklin onderschrijft dat entertainment in de journalistiek al sinds lange tijd bestaat, maar vindt dat in de huidige tijd entertainment steeds meer begint te overheersen. Dit standpunt van de “shifting balance” neemt deze thesis ook in, toegepast op het discours over tabloid.

Dit onderzoek signaleert dus een hedendaagse tabloidisering en bespreekt dit verschijnsel om de veronderstelde dominantie van een human interest discours bij de duiding van het politieke debat in een breder perspectief te plaatsen. Het human interest vertoog ziet deze thesis als een voorbeeld van een tabloid vertoog. De toenemende dominantie van het human interest discours bij de duiding van het politieke debat zou je dus kunnen zien als een illustratie van tabloidisering. Dit onderzoek vindt het nuttig om de opkomst van dit human interest discours in het bredere tabloid perspectief te plaatsen, omdat dit kan helpen bij het vinden van verklaringen voor de populariteit van het human interest discours in de hedendaagse gemedieerde samenleving. Voordat deze thesis aan de slag gaat met de vraag waaraan het human interest discours vandaag de dag mogelijk zijn populariteit ontleent, zal het eerst bespreken wat precies bedoeld wordt met *human interest* en waarom het gezien kan worden als een voorbeeld van een tabloid discours.

2.4 Het human interest discours

Net als het tabloid discours, kent het human interest discours een lange historie. Zo schreef Helen Hughes al in 1937 over de rol die het in de pers aanwezige human interest verhaal speelde in de maatschappij.⁵⁹ Een type constructie die volgens Hughes sinds het ontstaan van de penny press in 1830 terug te vinden was

---

⁵⁷ Bob Franklin, “Newszak: Entertainment versus News and Information” *The Tabloid Culture Reader*, red. Anita Biressi & Heather Nunn (Maidenhead: Open University Press, 2007): 13-22, 15.

⁵⁸ Ibidem.

⁵⁹ Helen M. Hughes, “Human Interest Stories and Democracy”, *The Public Opinion Quarterly*, 1:2 (1937): 73-83.

in de populaire pers en op de kantoren van deze media bekend stond als human interest verhaal.⁶⁰

Uit Hughes haar tekst valt op te maken dat je onder human interest, content uit de kranten kon beschouwen waarbij nieuws geconstrueerd was in de vorm van een persoonlijk verhaal. In plaats van nieuws over te brengen door middel van het opsommen van feiten van een gebeurtenis, was bij human interest de insteek nieuws over te brengen door het vertellen van een verhaal over een gebeurtenis vanuit een persoonlijke invalshoek. Gedragingen en ervaringen van mensen die betrokken waren bij een nieuwswaardige gebeurtenis stonden voorop en werden in verhaalvorm geconstrueerd. Het nieuws werd op deze wijze ‘menselijker’ gemaakt, het sprak “the language of the street”.⁶¹

Op basis van het stuk van Hughes en andere besprekingen over human interest zoals die van James Compton⁶², verstaat deze thesis onder een human interest discours *een constructie waarin de gedragingen en ervaringen van personen die betrokken zijn bij een bepaalde gebeurtenis, vooral betekenis krijgen.*

Dit onderzoek stelt dat je een discours dat primair gaat over de gedragingen en ervaringen van mensen, kan zien als een toegankelijk discours voor ieder mens. Human interest kan je hiermee zien als *toegankelijk voor een groot publiek* en daarmee als voorbeeld van een tabloid discours. Veel academici zien net als deze thesis, human interest als een onderdeel van tabloid. Zo heeft Franklin het over tabloid media zijn voorliefde voor human interest en schrijven Örnebring & Jönsson dat human interest nieuws een belangrijk element van tabloid journalistiek vertegenwoordigde bij het ontstaan van deze journalistieke vorm in de penny press.^{63 64}

Deze thesis stelt hiermee vast dat het accuraat is om de dominantie van een human interest discours bij de duiding van het politieke debat, te zien als tabloid dominantie. Een vraag die de signalering van deze dominantie oproept is waarom

---

⁶⁰ Ibidem, 73.

⁶¹ Ibidem, 74.

⁶² Compton spreekt over “the personalized voice of the human-interest story”: James R. Compton, *The Integrated News Spectacle: A Political Economy of Cultural Performance* (New York: Peter Lang Publishing Inc., 2004), 63.

⁶³ Bob Franklin, *Newszak and News Media* (Londen: Edward Arnold Publishers Ltd, 1997), 4.

⁶⁴ Örnebring & Jönsson, 287-288.

dit human interest discours vandaag de dag zo dominant aanwezig is. Waaraan ontleent het tabloid human interest discours zijn hedendaagse populariteit?

3. De hedendaagse populariteit van het tabloid human interest discours

3.1 Het streven naar een massapubliek

Uit verschillende academische stukken valt als verklaring te interpreteren voor de graag gemaakte keuze van media om content te construeren in de vorm van tabloid human interest: middels deze constructie trachten een massapubliek te bereiken. Zo schrijft Hughes dat human interest verhalen in de kranten het lezen van de krant tot een *universele* gewoonte maakte.⁶⁵ Het nieuws *human interest* maken betekende dat het nieuws niet meer primair over *een bepaalde regio* zou gaan en daardoor vooral mensen uit die regio zou aanspreken, maar betekende dat het nieuws vooral over *mensen* zou gaan en daardoor *mensen, wereldwijd*, zou kunnen aanspreken. De keuze van media voor een human interest constructie valt aan de hand van deze beschrijving te verklaren als een keuze die dient om het bereik van het publiek te vergroten; om een universeel massapubliek te bereiken. Uit tekst van Compton kan dezelfde verklaring worden gehaald wanneer hij het heeft over “the proliferation of so-called human-interest stories in an attempt to universalize the appeal of newspapers.”⁶⁶

Een vraag die opkomt bij de veronderstelling dat media graag kiezen voor een tabloid human interest constructie omdat ze zo hopen een massapubliek te bereiken, is waarom media graag een massapubliek willen bereiken. Er vallen diverse redenen te bedenken voor dit streven van de media. Zoals verschillende academici inzichtelijk maken, zou je kunnen redeneren dat media streven naar het bereik van een groot publiek vanuit een democratisch ideaal. Vanuit Habermas zijn idee dat media kan fungeren als een publiek gebied dat de burger mogelijkheden biedt tot een bepaalde vorm van participatie in de maatschappij en op die wijze kan bijdragen aan een bepaalde mate van democratie in de samenleving, betekent het bereiken van veel mensen een grote mate van participatie en dus een grote mate van democratie.

---

⁶⁵ Hughes, 73.

⁶⁶ Compton, 63.

Zoals academici eveneens inzichtelijk maken, zou je ook kunnen stellen dat media streven naar een zo groot mogelijk publiek bereiken vanuit economische gronden. Vanuit deze zienswijze streven bepaalde media niet naar het bereik van een massapubliek om massaparticipatie te bewerkstelligen, maar streven ze naar een groot bereik om veel inkomsten te genereren. Mediabedrijven die veel geld willen verdienen hebben baat bij een groot publiek, omdat dit adverteerders aantrekt die bereid zijn veel geld te betalen om reclame te mogen maken in de specifieke media. Deze visie maakt Michael Schudson inzichtelijk wanneer hij in zijn bespreking van de geschiedenis van het Amerikaanse krantenlandschap schrijft dat “with the penny press a newspaper sold a product to a general readership and sold the readership to advertisers.”⁶⁷ De penny press kan je daarmee zien als, in de woorden van Örnebring & Jönsson, “more of an economic venture and less a political project.”⁶⁸

Naast het afvragen wat de beweegredenen van media kunnen zijn voor het streven naar een massapubliek, kan afgevraagd worden waarom dit streven steeds populairder lijkt te worden. Martin Comboy noemt *commercialisering* als belangrijke oorzaak voor een sterkere drang bij media naar het bereik van een groot publiek.⁶⁹ Commercialisering kan gezien worden als een hedendaags verschijnsel dat onder andere gaat over een toenemende competitiedrang in het medialandschap. Commercialisering van het medialandschap betekent een steeds groter wordend media-aanbod in een steeds opener, minder door de overheid gereguleerd, mediabestel. Dit zorgt voor een toenemende focus bij media op economisch overleven met als gevolg: een meer op competitie gericht medialandschap dat zich richt op het bereiken van een groot publiek. Iets wat Erik Neveu beschrijft als “The economic logic of competition and the struggle for ratings.”⁷⁰

In de context van deze thesis is de vraag waarom de media in toenemende mate zich richt op het bereiken van een massapubliek middels een tabloid human

---

⁶⁷ Michael Schudson, *Discovering the News: A Social History of American Newspapers* (New York: Basic Books, 1978), 25.

⁶⁸ Örnebring & Jönsson, 287.

⁶⁹ Martin Comboy, *The Press and Popular Culture* (Londen: SAGE Publications Ltd, 2002), 142-145.

⁷⁰ Erik Neveu, “Politics on French Television: Towards a Renewal of Political Journalism and Debate Frames”, *European Journal of Communication*, 14:3 (1999): 379-409, 384.

interest discours echter minder belangrijk dan de vraag waarom het publiek graag tabloid human interest tot zich neemt. Met deze laatste vraag gaat dit onderzoek daarom nu aan de slag.

3.2 De receptie van een alledaags discours over menselijk gedrag

Hughes en Neveu maken inzichtelijk dat human interest gezien kan worden als een constructie die het publiek bij de receptie op een bepaalde wijze kan relateren aan het eigen alledaagse leven.^{71 72} Human interest kan gezien worden als een constructie dat een discours in zich draagt dat ieder mens dagelijks articuleert in de sociale werkelijkheid om zijn sociale identiteit te bepalen.

Wij mensen zijn sociale dieren. Wij hebben de menselijke behoefte om binnen een bepaalde groep samen te leven. Wij willen bij een bepaalde groep horen en plaatsen onszelf in een groep door elkaars gedrag te observeren en op elkaar af te stemmen. Wanneer wij ons op een vergelijkbare manier gedragen, kunnen wij ons met elkaar identificeren en zo de sociale gemeenschap vormen waar we behoefte aan hebben. Een menselijk proces dat sociale wetenschappers het construeren van een sociale identiteit noemen.⁷³ Onder andere Richard Jenkins heeft zich verdiept in dit menselijk gedrag van sociale identiteitsconstructie. Jenkins maakt inzichtelijk dat wij mensen in interacties elkaars overeenkomsten en verschillen bestuderen en dit gebruiken om onze eigen identiteit en de identiteit van anderen te construeren.⁷⁴ Dit sociale identificatieproces is niet eindig. Ieder mens blijft zijn hele leven lang het gedrag van anderen bestuderen en beoordelen en bepaalt zo steeds opnieuw bij welke groep hij of zij zich in welke rol wil voegen. Wat wij hiermee aan het doen zijn als mensen is dagelijks betekenis geven aan elkaars gedrag om onze eigen sociale identiteit en de sociale identiteit van anderen te bepalen. Een proces dat je in andere woorden het articuleren van een discours over menselijke gedrag zou kunnen noemen.

---

⁷¹ Hughes.

⁷² Neveu, 386.

⁷³ Zie: Henri Tajfel, "Social Identity and Intergroup Behaviour", *Social Science Information*, 13:65 (1974): 65-93. Of: Richard Jenkins, *Social Identity* (Londen: Routledge, 1996).

⁷⁴ Jenkins.

Je zou kunnen stellen dat deze alledaagse discursieve betekenisgeving ook plaats vindt bij de receptie van human interest. Bij human interest staat het gedrag van personen immers centraal, wat betekent dat we bij de receptie van human interest ook menselijk gedrag observeren en beoordelen en bij dit proces onze sociale identiteit aan het construeren zijn. Als wij het menselijk gedrag observeren bij een human interest constructie op bijvoorbeeld de televisie stellen we onszelf constant vragen waarmee we bepalen naar wat voor soort mens we zitten te kijken en wat voor soort mens we eigenlijk zelf zijn: is hij of zij op de televisie net zoals ik in de specifieke situatie of heel anders? Ben ik het met hem of haar eens of niet? Zou ik hetzelfde hebben gedaan of niet?

We zijn de verschillen en overeenkomsten tussen onszelf en de persoon op televisie aan het bestuderen en construeren daarmee onze eigen identiteit en de identiteit van degenen waarmee we interactie voeren via de televisie. We articuleren hiermee een alledaags discours over menselijk gedrag in een gemedieerde sociale ruimte.

Human interest kan vanuit deze lezing gezien worden als een constructie waarin een discours besloten ligt dat *familiar* is voor iedereen. Gesteld kan worden dat deze vertrouwelijkheid van de constructie, human interest een toegankelijke constructie maakt voor ieder mens en daarom een groot publiek aantrekt. Hughes maakt deze relatie tussen human interest en vertrouwelijkheid inzichtelijk als mogelijke verklaring voor de populariteit van de constructie. Dit doet Hughes wanneer ze schrijft dat informatie uit een gebied waar de massa niet zo snel mee in aanraking komt als “the formidable fields of business and science”, alsnog de interesse kan wekken van de massa wanneer de constructie “familiar” wordt gemaakt middels “personal stories.”⁷⁵ Deze persoonlijke, human interest invalshoek kan ervoor zorgen dat het publiek discursief betekenis kan geven aan de constructie zoals zij dagelijks discursief betekenis geven aan menselijk gedrag om de sociale identiteit te bepalen.

Human interest zou je dus kunnen zien als een vertrouwde, toegankelijke constructie voor ieder mens, omdat het een alledaags discours over menselijk gedrag articuleert waarmee wij onze sociale identiteit bepalen. Een vraag die deze

---

⁷⁵ Hughes, 80.

lezing oproept is waar we het nu precies over hebben als we elkaars gedrag bespreken? Hoe zou je een alledaags discours over menselijk gedrag kunnen typeren?

3.3 Een discours over moraliteit

Deze thesis stelt dat je een alledaags discours over menselijke gedrag zou kunnen typeren als een discours over moraliteit. Zoals Garnet Butchart schrijft, vallen *morals* te definiëren als “a system according to which judgments about right and wrong are made.”⁷⁶ Een alledaags discours over menselijk gedrag kan je zien als een discours waarmee we betekenis geven aan elkaars gedrag door het te bestuderen en te beoordelen. Deze beoordeling kan je zien als een discursieve articulatie van wat we juist, goed, en niet juist, fout, aan elkaar vinden; wat vinden we dat hoort. We construeren dus “judgments about right and wrong” bij het articuleren van een discours over menselijk gedrag en daarom zou je dit discours een discours over moraliteit kunnen noemen.

Aangezien dit onderzoek human interest beschouwt als een discours over menselijk gedrag, ziet het human interest dus als zo een discours over moraliteit. Vanuit deze lezing kan je redeneren dat human interest een constructie is dat de potentie heeft een *moreel* discours over menselijk gedrag te articuleren. Vanuit de zienswijze dat we met het articuleren van een discours over menselijk gedrag sociale identiteiten construeren, kan je dus redeneren dat human interest een moreel discours over menselijk gedrag zou kunnen articuleren waarmee we sociale identiteiten construeren.

Neveu lijkt dit proces te signaleren bij Franse televisieprogramma's over politiek. Hij maakt duidelijk dat hij een opkomst van human interest invalshoeken ziet bij articulaties op televisie over politiek, die het mogelijk maken “to judge the politicians by criteria that help identify him or her as a ‘good neighbour’ ”.⁷⁷ Neveu maakt hier duidelijk dat de human interest constructie een moreel discours over mensen kan bezitten. Hij geeft immers aan dat de human interest invalshoek

---

⁷⁶ Garnet C. Butchart, “On Ethics and Documentary: A Real and Actual Truth”, *Communication Theory*, 16:4 (2006): 427-452, 430.

⁷⁷ Neveu, 386.

oordelen in termen van juist of goed over de politici mogelijk maakt (“to judge the politicians (...) as a ‘good neighbour’ ”). Neveu impliceert hierbij dat met de articulatie van het morele discours een sociale identiteit wordt geconstrueerd. Hij heeft het immers over het geven van de identiteit van *goede buurman* aan de politicus (“identify him or her as a ‘good neighbour’ ”).

De hierboven beschreven betekenisgeving ziet deze thesis als een alledaagse discursieve betekenisgeving over de moraliteit van menselijk gedrag. Dit onderzoek stelt dat op de Nederlandse televisie zo een alledaagse betekenis werd gegeven aan het politieke debat. Deze thesis stelt dat bij de televisieuiding van het politieke debat in aanloop naar de Tweede Kamer verkiezingen van 12 september 2012, een human interest discours over moreel gedrag dominant werd gearticuleerd. De beschrijvingen in het volgende hoofdstuk zullen dit inzichtelijk maken.

4. Een televisiediscours over het spreken van de waarheid bij de duiding van het politieke debat

4.1 De casus

De beschrijvingen van het televisiediscours over de Nederlandse Tweede Kamer verkiezingen van 12 september 2012, richten zich op articulaties in aanloop naar de politieke verkiezingen. In de weken voor de verkiezingsdag stond het politieke televisiedebat centraal. De beschrijvingen maken inzichtelijk welke betekenis de actoren op televisie gaven aan de politieke debatten die de politici voerden. Het maakt inzichtelijk dat de actoren de debatten nabespraken middels het articuleren van een human interest discours over moreel gedrag. Dit human interest discours over moreel gedrag ging specifiek over het spreken van de waarheid van politici in de debatten. In de televisieprogramma's bespraken de actoren het politieke debat door het in dominante zin te hebben over politici die mogelijk hadden gelogen in de debatten.

Dit hoofdstuk zal uitzendingen van vijf televisieprogramma's beschrijven om aan te tonen dat steeds het morele human interest discours over het spreken van de waarheid van politici, dominant aanwezig was. Gekozen is voor vijf programma's zodat dit onderzoek meerdere programmagenres kan behandelen en kan laten zien dat bij al die genres hetzelfde discours dominant was. Deze thesis stelt hiermee vast dat er sprake was van, wat Fairclough noemt, een intertekstuele keten: een serie mediateksten waarbij elke tekst elementen overneemt van andere teksten.⁷⁸

Er is gekozen voor programmagenres die zich volgens deze thesis het meest dominant met politiek bezighouden: het nieuws, de actualiteitenrubriek en de talkshow. Dit onderzoek wil de lezer mogelijkheden bieden om de duiding van diverse genres met elkaar te kunnen vergelijken *en* om de duiding van verschillende programma's die binnen hetzelfde genre vallen, met elkaar te kunnen vergelijken. Om dit laatste mogelijk te maken is gekozen voor de behandeling van twee nieuwsprogramma's en twee talkshows, waarvan per genre

---

⁷⁸ Fairclough, *Media Discourse*, 77.

één programma op de publieke omroep te zien was en één op de commerciële omroep. De volgende vijf programma's komen aan bod:

- nieuwsprogramma van de publieke omroep: NOS JOURNAAL.⁷⁹
- nieuwsprogramma van de commerciële omroep: RTL NIEUWS.⁸⁰
- actualiteitenrubriek: NIEUWSUUR.⁸¹
- late night talkshow van de publieke omroep: dit was eerst KNEVEL & VAN DEN BRINK⁸² en vanaf 3 september 1 VOOR DE VERKIEZINGEN⁸³.
- late night talkshow van de commerciële omroep: DE ZOMER VAN 4: WAT KIEST NEDERLAND.⁸⁴

Aan de hand van voorbeelden uit deze programma's tracht dit hoofdstuk inzichtelijk te maken dat een moreel human interest discours over het spreken van de waarheid van politici, zich ontwikkelde bij de duiding van het politieke debat.

4.2 De ontwikkeling van het discours over het spreken van de waarheid van politici

4.2.1 De duiding na WAT KIEST NEDERLAND: HET PREMIERSDEBAT

Dit onderzoek stelt dat in de loop van de dag na het eerste grote televisiedebat (WAT KIEST NEDERLAND: HET PREMIERSDEBAT⁸⁵) een moreel human interest discours over het spreken van de waarheid van politici, langzaam op gang kwam op de

---

⁷⁹ NOS Journaal, Nederland 1 & Nederland 2, NOS, dagelijks op verschillende tijdstippen, 5 januari 1956- heden.

⁸⁰ RTL Nieuws, RTL 4 & RTL 7(onder de naam: RTL Z Nieuws), dagelijks op verschillende tijdstippen, 2 oktober 1989- heden.

⁸¹ Nieuwsuur, Nederland 2, NOS & NTR, maandag t/m zaterdag 22.00- 23.00 uur, 6 september 2010- heden.

⁸² Knevel & Van den Brink, Nederland 1, EO, maandag t/m vrijdag 23.00- 00.00 uur, 30 april 2007-heden.

⁸³ 1 voor de Verkiezingen, Nederland 1, EO & VARA, maandag t/m vrijdag 23.00-00.00 uur, 3 september 2012- 21 september 2012.

⁸⁴ De Zomer van 4: Wat Kiest Nederland, RTL 4, maandag t/m vrijdag 22.30- 00.00 uur, 27 augustus 2012- 11 september 2012.

⁸⁵ Wat Kiest Nederland: Het Premiersdebat, RTL 4, 26 augustus 2012 20.00-23.00 uur.

Nederlandse televisie. Het Centraal Plan Bureau (CPB)⁸⁶ had die dag de resultaten van hun doorrekeningen van de verkiezingsprogramma's van de grote Nederlandse politieke partijen publiekelijk bekend gemaakt. Deze cijfers van het CPB bleken een dominante rol te gaan spelen in het discours over het politieke debat. Op de televisie gingen politici en journalisten de cijfers gebruiken om te verkondigen dat uitspraken van politici in het politieke debat volgens de cijfers *niet waar* waren. Zo ontwikkelde zich een moreel human interest discours over het spreken van de waarheid van politici. Een vertoog dat volgens deze thesis begon bij het RTL NIEUWS :

Bij RTL Z werd tijdens een RTL nieuwsbulletin teruggeblikt op het Premiersdebat van de dag ervoor. Deze duiding van het debat richtte zich op of VVD-lijsttrekker Mark Rutte *gelogen* had tegenover SP-lijsttrekker Emile Roemer in een debat tussen de twee over de zorg. De presentator van het nieuwsbulletin opende de duiding met de vraag aan politiek verslaggever Frits Wester of het debat van de dag ervoor nog een rol speelde op het Binnenhof⁸⁷. Wester antwoordde: “Ja, Emile Roemer ging vandaag fel tekeer tegen Mark Rutte, want hij verwijt Rutte in dat debat *gelogen* te hebben over het eigen risico, de verhoging van het eigen risico, in de zorg.”⁸⁸

Na deze woorden van Wester was een fragment te zien uit het debat tussen de VVD-er en SP-er waarin Roemer vroeg of Rutte kon uitleggen waarom hij het eigen risico in de zorg wilde verhogen. Rutte antwoordde dat hij het eigen risico in de zorg helemaal niet wilde laten stijgen. Dit fragment werd gevolgd met een bespreking over of de uitspraak van de VVD-politicus *waar* was, ondersteund door een voice-over met de woorden:

“Maar nu blijkt uit de berekeningen van het Centraal Plan Bureau dat in de VVD-plannen bovenop het eigen risico van 350 euro nog eens een eigen

---

⁸⁶ Het Centraal Plan Bureau (CPB) is een onderzoeksinstituut dat economische beleidsanalyses maakt. Het CPB voert deze analyses uit op eigen initiatief of op verzoek van politieke organen, vakbonden of werkgeversorganisaties.

⁸⁷ Het Binnenhof is een gebouwencomplex in de stad Den Haag en al eeuwenlang het centrum van de Nederlandse politiek.

⁸⁸ RTL Z Nieuws, 27 augustus 2012:

http://www.rtl.nl/components/actueel/rtlnieuws/2012/08_augustus/27/binnenland/roemer-rutte-sprak-waarheid-niet-in-premiersdebat.xml, 00.05-00.14.

bijdrage kan komen van maximaal 150 euro. Dus toen Rutte nee zei heeft hij gelogen, vindt SP-leider Roemer.”⁸⁹

Na deze woorden was een fragment te zien met een quote van Roemer geknipt uit een interview van een RTL-verslaggever met de SP-er: “Een premier die gister gewoon niet de waarheid spreekt als het gaat om de verhoging van de eigen bijdrage is niet premierwaardig. Ik neem hem dat zeer kwalijk.”⁹⁰ Na deze quote verkondigde de voice-over dat de VVD in een eerste reactie had aangegeven dat Roemer de plank volledig mis slaat, waarna teruggekeerd werd naar de presentator in de studio van RTL Z, die aan Wester vroeg: “Wie heeft er nu gelijk?”. Wester antwoordde: “Nou het is inmiddels een heel ingewikkeld gegoochel met definities geworden, maar ik vermoed, ik denk toch, dat Emile Roemer wel degelijk een punt heeft.”⁹¹ Met dit antwoord van Wester eindigde het item over het Premiersdebat.

Je zou kunnen stellen dat de actoren in dit nieuwsitem in dominante zin een discours articuleerde over het spreken van de waarheid van politici. De focus lag daarbij vooral op het bediscussiëren van het gedrag liegen en niet zo zeer op het bediscussiëren van de inhoud *waarover* de politicus in het debat gelogen zou hebben. Een grondige uitleg die inzicht zou kunnen bieden in de informatie over het onderwerp waarover wellicht de waarheid niet was gesproken ontbrak. Hierdoor vonden geen uitgebreide articulaties plaats over partijprogrammapunten en ideologieën van de politieke partijen. De inhoud werd kort en simpel behandeld om te komen tot de vaststelling *er is wellicht gelogen*. Hiermee focuste het vertoog zich op een discussie over moreel gedrag, in plaats van op een discussie over hoe het land te besturen.

Dit type discours over het spreken van de waarheid van politici, leek enkele uren na het nieuwsitem van RTL ook geconstrueerd bij DE ZOMER VAN 4: WAT Kiest NEDERLAND en KNEVEL & VAN DEN BRINK. In de uitzending van WAT Kiest NEDERLAND van die avond was Rutte te gast. Met de politicus werd teruggeblikt op het

---

⁸⁹ Ibidem, 00.41-00.56.

⁹⁰ Ibidem, 00.57-01.04.

⁹¹ Ibidem, 01.09-01.17.

Premiersdebat van de avond ervoor.⁹² Dit gesprek ging al snel over de vraag of Rutte een paar keer had gelogen in het debat. In de studio bespraken de tafelgasten met de VVD-er onder andere het moment dat Rutte zou hebben gelogen tegenover Roemer. Het moment dat in het item van het RTL NIEUWS dus ook al centraal had gestaan. Rutte trachtte bij die discussie even inhoudelijk in te gaan op het verwijt dat hij zou hebben gelogen door uit te leggen wat er precies in het partijprogramma van de VVD stond over het eigen risico in de zorg. Dit betoog van de politicus kapte presentator Rick Nieman echter al snel af. Nieman leidde het gesprek naar Rob Wijnberg. Wijnberg is de hoofdredacteur van dagblad *NRC Next* en was dagelijks te gast in *WAT KIEST NEDERLAND* om te fungeren als *fact-checker*. Wijnberg moest duidelijkheid verschaffen door simpel uit te leggen of Rutte nu wel of niet de waarheid had gesproken. Aan de hand van een korte uitleg bestempelde Wijnberg de uitspraak van Rutte als *niet waar*.

In de uitzending van KNEVEL & VAN DEN BRINK op diezelfde dag werd over het Premiersdebat gesproken met CDA-lijsttrekker Sybrand van Haersma Buma. Ook hier lag de focus op een discussie over het spreken van de waarheid van politici. In de uitzending was één fragment te zien uit het debat. Dit was hetzelfde fragment als dat het RTL NIEUWS had getoond: het moment uit het debat tussen Roemer en Rutte over het eigen risico waar de VVD-er gelogen zou hebben. In de studio reageerde Buma op het moment door aan te geven dat het fragment zijn angst voor een bepaalde focus in het politieke debat toonde: “dan krijgen we dus twee weken de vraag: wie liegt er?”⁹³ Presentator Andries Knevel besloot het gesprek na deze woorden van Buma direct te richten op de zojuist door de CDA-er gesignaleerde focus door de vraag aan de gesprekstafel te stellen: “Wie heeft er gelijk? Rutte, Roemer of Buma?”⁹⁴

---

⁹² De Zomer van 4: Wat Kiest Nederland, 27 augustus 2012:
http://www.uitzendinggemist.net/aflevering/143902/Wat_Kiest_Nederland.html.

⁹³ Knevel & Van den Brink, 27 augustus 2012:
http://www.uitzendinggemist.net/aflevering/143869/Knevel_Van_Den_Brink.html, 22.47-22.49.

⁹⁴ *Ibidem*, 22.50-22.53.

4.2.2 De duiding na KNEVEL & VAN DEN BRINK: HET VERKIEZINGSDEBAT 2012

Het tweede grote televisiedebat (KNEVEL & VAN DEN BRINK: HET VERKIEZINGSDEBAT 2012⁹⁵) vond plaats op zondagavond 30 augustus 2012 om elf uur. Een half uur later, toen het debat nog bezig was, berichtte het RTL NIEUWS over het debat en deze thesis stelt dat in dit item een discours over het spreken van de waarheid van politici, dominant aanwezig was:

De presentator van het RTL NIEUWS begon de duiding over het debat door te spreken over “pittige botsingen” waarbij het meteen “hard tegen hard” ging toen Rutte tegenover PvdA-er Samsom stond. Na deze woorden van de presentator was een fragment te zien waarin Rutte en Samsom met elkaar debatteerden. Het fragment begon met de woorden van de VVD-er: “Dan moet u het eerlijke verhaal vertellen en het hele verhaal, daar heeft de kiezer recht op.” Via een knip in het filmpje volgde de reactie van Samsom: “Meneer Rutte als u een verkiezingscampagne wil voeren op basis van uw eigen programma, moet u uw eigen programma gewoon vertellen en geen leugens verspreiden over die van anderen.”⁹⁶ Even later in het item sprak de presentator van het RTL NIEUWS met een politiek verslaggever van RTL. De presentator vroeg de verslaggever: “Wat zijn nu opvallende uitkomsten wat jou betreft?” De verslaggever antwoordde: “Wat natuurlijk echt opviel, we zagen het net ook al in het filmpje, Samsom die Rutte van leugens beschuldigd. Weer wordt hij door iemand van leugens beschuldigd.”⁹⁷

Behalve bij het RTL NIEUWS leek ook bij het NOS JOURNAAL een discours over het spreken van de waarheid van politici, dominant aanwezig toen zij het Verkiezingsdebat 2012 duidden. In de eerste berichtgeving van het NOS JOURNAAL over dit debat, vijf minuten na afloop van het debat, zaten twee verhalen. Het eerste verhaal had veel weg van de constructie van een human interest wedstrijd-discours: de presentator vertelde dat Roemer een poging had gedaan “meer zijn tanden te laten zien.” De SP-er had wat “goed te maken” nadat hij in

---

⁹⁵ Knevel & Van den Brink: Het Verkiezingsdebat 2012, Nederland 1, EO, 30 augustus 2012 23.00- 00.00 uur.

⁹⁶ RTL Nieuws, 30 augustus 2012: <http://www.rtl.nl/xl/#/u/4c8a9571-d6db-32b8-8f9b-4239d6eaf11/>, 01.21-02.02.

⁹⁷ Ibidem, 02.25-02.39.

het vorige televisiedebat zich liet “aftroeven” door Rutte.⁹⁸ Het tweede verhaal zou je kunnen zien als een moreel human interest discours over het spreken van de waarheid. De presentator vertelde dat aan Rutte inmiddels kleefde dat hij “heel creatief omgaat met feiten.” Na deze woorden was een fragment te zien waarin Samsom de VVD-er aansprak op cijfers over de economie die niet zouden kloppen met de volgende quote van Samsom: “Meneer Rutte, u doet het weer. U verteld dat wij de staatschuld laten oplopen. Bij ons is de staatschuld in 2017 lager dan bij u.” Debatleider Van den Brink interrumpeerde: “Zegt u dat hij jukt?” Samsom vervolgde: “Nogmaals het is een klein dingetje. Maar omdat u afgelopen zondag ook al mijn collega op deze manier klem reed, maak ik er wel een punt van.”⁹⁹

De volgende dag leek het discours over het spreken van de waarheid van politici, ook te domineren in de eerste uitzendingen na het Verkiezingsdebat 2012 van NIEUWSUUR, WAT KIEST NEDERLAND en KNEVEL EN VAN DEN BRINK. Presentator Mariëlle Tweebeeke van NIEUWSUUR opende de uitzending van 31 augustus 2012 met het verkondigen dat Rutte had toegegeven “dat hij fout zat” in het debat de dag ervoor met Samsom. Terwijl een beeld te zien was uit het debat tussen Rutte en Samsom was de stem van presentator Tweebeeke te horen. Ze vertelde: “Rutte beschuldigde PvdA-lijsttrekker Samsom ten onrechte ervan de economie te laten krimpen, maar hij is niet de enige die jukt.” Tweebeeke vervolgde even later in beeld: “Lijsttrekkers die elkaar over en weer uitmaken voor leugenaar. De eerste campagneweek is ongekend hard verlopen.”¹⁰⁰

Na de behandeling van verschillende nieuwsberichten begon NIEUWSUUR vervolgens in de tiende minuut van de uitzending met de verdieping in een actualiteit. Het programma besteedde een krappe veertien minuten aandacht aan het politieke debat in aanloop naar de verkiezingen. In deze veertien minuten domineerde het discours over het spreken van de waarheid.

Het vertoog gedurende deze veertien minuten viel op te splitsen in drie delen. De eerste vijf minuten gingen met name over de vraag welke politici de

---

⁹⁸ NOS Journaal, 31 augustus 2012: <http://www.uitzendinggemist.nl/afleveringen/1285203>, 00.25-01.56.

⁹⁹ Ibidem, 01.57-03.02.

¹⁰⁰ Nieuwsuur, 31 augustus 2012: <http://www.uitzendinggemist.nl/afleveringen/1285523>, 00.00-00.38.

kiezer nu geloofde dat hij of zij de waarheid sprak in het debat. In beeld werd middels een titel de vraag gesteld “zijn de bekende politici geloofwaardig?”, waarna een grafiek inzichtelijk maakte hoeveel procent van de stemmers op de stelling geloofde dat de betreffende politici de waarheid sprak. Over de uitkomsten van deze peiling sprak Tweebeeke met politiek commentator Ferry Mingelen.¹⁰¹

Na een minuut of vijf begon het discours zich vervolgens te focussen op de vraag wie er wellicht gelogen zou hebben in het debat van de dag ervoor. Mingelen gaf een mogelijke verklaring voor waarom Samsom het beste scoorde qua vertrouwen bij de Nederlandse kiezer. Hij vertelde dat de PvdA-er volgens hem goed om ging met “het leidende thema in deze campagne: liegt hij wel of liegt hij niet?” De politiek commentator verkondigde dat met name Samsom in het Verkiezingsdebat Rutte er op had gewezen dat hij niet de waarheid had gesproken. Na deze woorden van Mingelen was een fragment te zien met beelden uit dit debat. In het filmpje waren twee uitspraken van Samsom tegenover Rutte te zien. De eerste was ook al getoond in de eerder beschreven uitzending van het RTL NIEUWS. De tweede was al laten zien in de eerder besproken uitzending van het NOS JOURNAAL. De eerste uitspraak betreft het fragment waarin Samsom verteld: “Meneer Rutte als u een verkiezingscampagne wil voeren op basis van uw eigen programma, moet u uw eigen programma gewoon vertellen en geen leugens verspreiden over die van anderen.” De tweede uitspraak betreft het stuk waarin de PvdA-er zegt: “U verteld dat wij de staatschuld laten oplopen. Bij ons is de staatschuld in 2017 lager dan bij u.”¹⁰²

Na deze beelden legde het discours middels een interviewblok zijn focus op de vraag wat de politici er van vonden dat ze elkaar beschuldigden van leugenaar in het debat. Quotes van deelnemers aan het Verkiezingsdebat waren te zien.¹⁰³

De laatste drie minuten van het item lag de focus vervolgens weer op de vraag wie er wellicht gelogen zou hebben in het Verkiezingsdebat. Tweebeeke bracht het discours hier naar terug door aan Mingelen te vragen wie er nog meer

---

¹⁰¹ Ibidem, 10.00-14.38.

¹⁰² Ibidem, 14.39-15.39.

¹⁰³ Ibidem, 15.40-20.28.

niet de waarheid had gesproken in het debat van de dag ervoor: "Het gaat nu allemaal over, de peilen gericht op Rutte, dat hij niet de waarheid zou spreken, maar er is nog een andere lijsttrekker die ook niet de waarheid heeft gesproken hè?" Een bespreking volgde over dat Samsom had gelogen over hoe ziekenhuizen in Eindhoven functioneerden.¹⁰⁴

Dit onderzoek stelt dat ook bij WAT KIEST NEDERLAND de dag na het Verkiezingsdebat het discours over het spreken van de waarheid van politici, domineerde. Te gast die dag was Samsom en de tafelgasten discussieerden met de PvdA-er vooral over het spreken van "onwaarheden" in het politieke debat.¹⁰⁵ Spreekende voorbeelden uit die uitzending waarin dit discours heel duidelijk naar voren kwam waren volgens deze thesis de momenten waarin fact-checker Wijnberg uitspraken van Samsom uit het Verkiezingsdebat en het Premiersdebat, toetste op de waarheid.

Als laatste domineerde volgens dit onderzoek ook bij KNEVEL & VAN DEN BRINK de dag na het Verkiezingsdebat het discours over het spreken van de waarheid van politici. In de introductie van de uitzending maakte presentator Knevel al gelijk duidelijk dat het gesprek over het politieke debat zou gaan over het spreken van de waarheid. De eerste woorden van de uitzending waren: "Heel hartelijk welkom bij Knevel en van den Brink. U weet wel het programma waar soms wel en soms niet in gelogen wordt."¹⁰⁶ In gesprek met gast Wouke van Scherrenburg focuste de actoren in de uitzending zich even later op het politieke debat. Presentator Van den Brink kondigde Van Scherrenburg aan als vaste gast in de verkiezingsperiode die dagelijks zou gaan fungeren als fact-checker. Van Scherrenburg toetste vervolgens twee uitspraken van politici uit het Verkiezingsdebat op de waarheid.¹⁰⁷

---

¹⁰⁴ Ibidem, 20.29-23.56.

¹⁰⁵ De Zomer van 4: Wat Kiest Nederland, 31 augustus 2012:
http://www.uitzendinggemist.net/aflevering/144909/Wat_Kiest_Nederland.html.

¹⁰⁶ Knevel & Van den Brink, 31 augustus 2012:
<http://www.uitzendinggemist.nl/afleveringen/1285438,00.17-00.22>.

¹⁰⁷ Ibidem, 04.05-14.55.

4.2.3 Fact-checking

In de vorige twee paragrafen is getracht inzichtelijk te maken dat het discours over het spreken van de waarheid van politici, domineerde bij de televisieprogramma's die het politieke debat duiden. Het dagelijks terugkerende *fact checken* bij de besproken programma's toont daarbij wellicht nog het meest treffend de dominantie van dit discours aan. Gedurende de periode in aanloop naar de verkiezingen besteedden zowel WAT KIEST NEDERLAND, KNEVEL & VAN DEN BRINK/ 1 VOOR DE VERKIEZINGEN EN NIEUWSUUR dagelijks aandacht aan fact-checking. WAT KIEST NEDERLAND was hier in navolging op dagblad *NRC Next* mee begonnen na het eerste grote televisiedebat in hun eerste uitzending op 27 augustus 2012. KNEVEL & VAN DEN BRINK/ 1 VOOR DE VERKIEZINGEN EN NIEUWSUUR volgde na het tweede grote televisiedebat.

De beschrijvingen van de verschillende televisie-uitzendingen hebben getracht te overtuigen dat een moreel human interest discours over het spreken van de waarheid van politici, domineerde bij de duiding van het politieke debat in aanloop naar de Nederlandse Tweede Kamer verkiezingen. Inzichtelijk is hiermee gemaakt *welke* betekenis op de televisie werd geconstrueerd. *Hoe* deze betekenis discursief geconstrueerd is en welke betekenissen deze constructie uitsluit, is echter nog niet expliciet gemaakt. Hoe de specifieke discursieve betekenis bij het object tot stand komt zal deze thesis nu analyseren. Middels een deconstructie zal het inzichtelijk maken hoe het discours over het spreken van de waarheid van politici, door specifieke betekenaren is opgebouwd. Deze deconstructie analyse zal gebruik maken van concepten van Laclau & Mouffe als geprivileerde betekenaar en vlottende betekenaren, aangevuld met een concept van Fairclough uit de Kritische Discoursanalyse. Allereerst zullen deze concepten besproken worden en zal inzichtelijk worden gemaakt hoe de twee discoursbenaderingen samen te gebruiken zijn in de deconstructie analyse.

5. Een deconstructie van het discours over het politieke debat

5.1 De concepten van Laclau & Mouffe en Fairclough

Gebruikmakend van Jacques Derrida's concept, beschrijft Laclau deconstructie als "the operation that shows that a hegemonic intervention is contingent."¹⁰⁸

Deconstructie laat zien dat discourses die de hegemonie in een samenleving hebben veroverd 'toevallige' betekenissen zijn door een specifieke combinatie van tekens. Het maakt inzichtelijk dat de tekens ook anders gecombineerd kunnen worden en zo kunnen leiden tot andere discursieve betekenissen. Discourses zijn dus altijd specifieke subjectieve betekenissen door een 'toevallige' relatie die is gelegd tussen tekens. Door de gerealiseerde constructie van de tekens (de relatie die is gelegd) te *deconstrueren* leg je de afzonderlijke tekens bloot en maak je expliciet dat de betekenisgeving relatief is en dus anders kan. Dat is wat dit hoofdstuk tracht te doen.

De deconstructie analyse die deze thesis uitvoert richt zich daarbij op het expliciet maken van twee soorten tekens die volgens Laclau & Mouffe in discours besloten liggen: de geprivileerde betekenaar¹⁰⁹ en de vlottende betekenaars¹¹⁰. Dit onderzoek deelt de zienswijze van Laclau & Mouffe dat "A discourse is formed by the partial fixation of meaning around certain *nodal points*."¹¹¹ Deze nodal points zijn "privileged signs around which the other signs are ordered; the other signs acquire their meaning from their relationship to the nodal point."¹¹² Het nodal point van discours is dus de geprivileerde betekenaar die de betekenisgeving structureert. De geprivileerde betekenaar zorgt ervoor dat de in essentie *lege* tekens een specifieke betekenis krijgen doordat ze in relatie worden gebracht met de geprivileerde betekenaar.

Deze verandering van lege tekens naar tekens met een specifieke betekenis noemen Laclau en Mouffe de transitie van *elementen* in *momenten*.

---

¹⁰⁸ Jørgenson & Philips over Laclau, 48.

¹⁰⁹ In het Engels: *nodal point*, zie: Laclau & Mouffe, 112.

¹¹⁰ In het Engels: *floating signifiers*, zie: Laclau, 28.

¹¹¹ Jørgenson & Philips over Laclau & Mouffe, 26.

¹¹² Ibidem.

Elementen verwijzen naar tekens die nog geen betekenis hebben. Momenten refereren naar tekens waarbij een (tijdelijke) specifieke betekenis is gefixeerd. De fixatie is *tijdelijk*, want tekens kunnen altijd andere relaties aangaan waarmee nieuwe specifieke betekenissen, oftewel andere momenten, ontstaan.¹¹³

Door het aangaan van een relatie van tekens met een geprivileerde betekenaar ontstaat dus een specifieke betekenis voor de tekens, waarmee de mogelijke andere betekenissen die de tekens hadden kunnen krijgen op dat moment zijn uitgesloten. Het resultaat is een discours. Een discours is dus een reductie van betekenis mogelijkheden. “It is an attempt to stop the sliding of the signs in relation to one another and hence to create a unified system of meaning.”¹¹⁴ Oftewel discoursen zijn “principally organized around practices of exclusion.”¹¹⁵

Naar alle betekenissen die de tekens hadden kunnen krijgen, maar die het specifieke discours op dat moment uitsluit, verwijzen Laclau & Mouffe middels het concept *the field of discursivity*:

“The field of discursivity is a reservoir for the ‘surplus of meaning’ produced by the articulatory practice – that is, the meanings that each sign has, or has had, in other discourse, but which are excluded by the specific discourse in order to create a unity of meaning.”¹¹⁶

Het concept *the field of discursivity* maakt expliciet dat tekens dus verschillende betekenissen kunnen hebben in afzonderlijke discoursen. Deze tekens die in afzonderlijke discoursen verschillende betekenissen hebben noemen Laclau & Mouffe *vlottende betekenaren*: “*Floating signifiers* are the signs that different discourses struggle to invest with meaning in their own particular way.”¹¹⁷

Vlottende betekenaren “assume different meanings in different contexts/discourses, and are able to cross discursive frontiers.”¹¹⁸

---

¹¹³ Ibidem, 26-28.

¹¹⁴ Jørgenson & Philips, 27.

¹¹⁵ Mills, 12.

¹¹⁶ Jørgenson & Philips over Laclau & Mouffe, 27.

¹¹⁷ Ibidem, 28.

¹¹⁸ Carpentier & Spinoy over Laclau & Mouffe, 8.

Deze thesis deelt de zienswijze van Laclau & Mouffe over het bestaan van vlottende betekenaren. Het concept legt accuraat bloot dat de betekenis die wordt gegeven aan een verschijnsel niet de enige mogelijke betekenis is. Het maakt expliciet dat de betekenisgeving kan wijzigen. Dit onderzoek ziet alleen wel beperkingen in de verandering die mogelijk is vanwege de vanzelfsprekendheid van sommige betekenissen. Bepaalde betekenissen zijn zo *common sense* in een samenleving dat men bepaalde andere betekenissen niet snel zal accepteren omdat men deze andere betekenissen niet als ‘geloofwaardig’ ziet. Iets wat Laclau & Mouffe onderschrijven, maar te weinig benadrukken in hun theorie. Zoals Jørgenson & Phillips schrijven, “undertheorise” de twee het aspect dat er grenzen zitten aan de veranderingsmogelijkheden van betekenisgeving.¹¹⁹

Lilie Chouliaraki & Fairclough vinden dit ook en geven daarbij aan dat Laclau & Mouffe bijvoorbeeld over het hoofd zien dat niet elk individu en iedere groep gelijke mogelijkheden heeft om betekenisgeving te wijzigen.¹²⁰ Zoals Mills inzichtelijk maakt, heeft niet iedereen namelijk even makkelijk toegang tot een positie van waaruit het een ander discours kan articuleren.¹²¹

Jørgenson & Phillips vinden dat in de theorie van Laclau & Mouffe een concept ontbreekt dat grenzen aan de veranderingsmogelijkheden van betekenissen impliceert. Laclau & Mouffe hebben geen concept dat expliciet verwijst naar een discursief veld waarbinnen zich betekenissen bevinden die *potentieel* hebben om gegeven te gaan worden aan een bepaald verschijnsel. De twee hebben wel de term *field of discursivity*, maar het is onduidelijk of dit concept refereert naar “any meaning whatsoever outside the specific discourse, or if it more narrowly refers only to *potentially competing* systems and fragments of meaning.”¹²²

Om de ruimte te duiden waarin zich potentiële betekenissen aan het Nederlandse politieke debat bevinden, doet deze thesis een beroep op de term *order of discourse* uit de Kritische Discoursanalyse van Fairclough. Dit is een concept over discursieve velden waarin duidelijk de implicatie van *beperking van*

---

¹¹⁹ Jørgenson & Philips, 55.

¹²⁰ Lilie Chouliaraki & Norman Fairclough, *Discourse in Late Modernity: Rethinking Critical Discourse Analysis* (Edinburg: Edinburg University Press, 1999), 125.

¹²¹ Mills, 14.

¹²² Jørgenson & Philips, 55-56.

betekenismogelijkheden zit, aangezien de term verwijst naar “a limited range of discourses which struggle in the same terrain.”¹²³

Omdat dit onderzoek zich wel het meeste kan vinden in Laclau & Mouffe hun discoursvisie, werkt het wel primair vanuit hun ideeën over hoe discoursen werken en *niet* vanuit die van de Kritische Discoursanalyse van Fairclough. Het concept order of discourse komt voort uit Fairclough zijn visie en kent daardoor implicaties die niet stroken met de discoursvisie van Laclau & Mouffe en deze thesis. Zoals Carpentier & Spinoy en Jørgenson & Phillips schrijven, dien je een concept te herformuleren als deze vanuit een andere benadering filosofische implicaties kent die niet samengaan met de filosofische vooronderstellingen van jouw benadering.^{124 125} De term order of discourse dient deze thesis dus te herformuleren, en wel vanwege het volgende verschil qua discoursvisie tussen Fairclough en Laclau & Mouffe:

Fairclough ziet discursieve betekenisgeving als één van de vele dimensies van elke sociale praktijk. Middels een wisselwerking tussen discursieve praktijken *en* niet-discursieve praktijken construeert zich volgens Fairclough de sociale wereld waarin we leven:

“Discursive practices reproduces or changes other dimensions of social practice just as other social dimensions shape the discursive dimension. Together, the discursive dimension and the other dimensions of social practice constitute our world.”¹²⁶

Volgens Fairclough is discours zowel *constitutive* als *constituted* in de rol die het speelt in het vormgeven van de wereld, terwijl Laclau & Mouffe discours als volledig *constitutive* zien.¹²⁷ Laclau & Mouffe maken geen onderscheid tussen discursieve en niet-discursieve dimensies van de sociale wereld. Zij zien alle sociale praktijken als volledig discursief. Iets kan je namelijk pas zien als sociale praktijk als het een betekenis heeft en betekenis geven we via discours. Ieder

---

¹²³ Jørgenson & Philips over Fairclough, 27.

¹²⁴ Carpentier & Spinoy, 4.

¹²⁵ Jørgenson & Philips, 154-156.

¹²⁶ Jørgenson & Philips over Fairclough, 19.

¹²⁷ Jørgenson & Philips over Fairclough en Laclau & Mouffe, 18-20.

verschijnsel, ieder object, in de wereld is pas *iets* voor ons, als we het een discursieve betekenis hebben gegeven. Zoals Laclau & Mouffe zeggen: “every object is constituted as an object of discourse.”¹²⁸ Een zienswijze die *niet* impliceert dat er niets buiten discours bestaat in de wereld:

“The fact that every object is constituted as an object of discourse has nothing to do with whether there is a world external to thought, or with the realism/idealism opposition. An earthquake or the falling of a brick is an event that certainly exists, in the sense that it occurs here and now, independently of my will. But whether their specificity as objects is constructed in terms of ‘natural phenomena’ or ‘expressions of the wrath of God’, depends upon the structuring of a discursive field. What is denied is not that such objects exist externally to thought, but the rather different assertion that they could constitute themselves as objects outside any discursive condition of emergence.”¹²⁹

Een fundamenteel verschil tussen Fairclough en Laclau & Mouffe is dus dat eerstgenoemde een onderscheid maakt tussen niet-discursieve en discursieve praktijken in de constructie van onze sociale wereld en dat laatstgenoemden alleen discursieve praktijken ziet. De Kritische Discoursanalyse ziet niet-discursieve, sociale dimensies die de discursieve dimensie deels construeert en deze zienswijze ligt dus besloten in de concepten uit deze benadering. Dit betekent dat de term order of discourse verwijst naar “a limited range of discourses which struggle in the same terrain” met de implicatie dat de indeling van the order deels geconstrueerd is door niet-discursieve praktijken. Deze thesis gaat uit van de visie van Laclau & Mouffe dat alle sociale praktijken volledig discursief zijn en herformuleert order of discourse daarom tot concept dat refereert naar “a limited range of discourses which struggle in the same terrain” volledig geconstrueerd door discursieve praktijken.

---

¹²⁸ Laclau & Mouffe, 107.

¹²⁹ Ibidem, 108.

Als voorbeeld van een order of discourse ziet dit onderzoek de door Fairclough benoemde *order of mediatized political discourse*.¹³⁰ Met deze order of mediatized political discourse doelt dit onderzoek op een ruimte waarin zich gemedieerde discoursen over politiek bevinden die wij in onze samenleving articuleren. In the order of mediatized political discourse zitten dus verschillende discoursen die allemaal een eigen specifieke betekenis geven aan het politieke debat.

Een methode die laat zien dat verschillende betekenissen middels verschillende discoursen gegeven worden binnen the order of mediatized political discourse, is het inzichtelijk maken dat ieder discours zijn eigen specifieke *subjectpositions* en identiteiten construeert. Jørgenson & Phillips maken inzichtelijk wat Laclau & Mouffe verstaan onder subjectpositions:

“Individuals are interpellated or placed in certain positions by particular ways of talking. If a child says ‘mum’ and the adult responds, then the adult has become interpellated with a particular identity – a ‘mother’ – to which particular expectations about her behavior are attached. In discourse theoretical terms, the *subjects* become *positions* in discourses.”¹³¹

De deconstructie analyse in de volgende paragraaf tracht de specifieke subjectpositions en identiteiten bloot te leggen die de geprivileerde betekenaar van het politieke discours over het spreken van de waarheid construeert. Het maakt inzichtelijk hoe deze geconstrueerde posities en identiteiten leiden tot de specifieke betekenis van het politieke debat en bespreekt welke betekenis hiermee wordt uitgesloten. Door de vlottende betekenaars van the order of mediatized political discourse daarbij bloot te leggen tracht de analyse expliciet te maken dat de betekenis die via de televisie gegeven wordt aan het politieke debat niet de enige mogelijke betekenis is en geeft het een suggestie voor een andere betekenis.

---

¹³⁰ Fairclough, *Media Discourse*, 184.

¹³¹ Jørgenson & Phillips, 40.

5.2 De deconstructie analyse

Aangezien bij de beschrijvingen is vastgesteld dat bij alle behandelde televisie-uitzendingen een discours over het spreken van de waarheid domineerde, gelden de beweringen die deze analyse doet voor al die uitzendingen. De behandelde uitzending van NIEUWSUUR zal echter een keer expliciet gebruikt worden om de analyse met een voorbeeld te concretiseren.

Om te beginnen zullen nu de actoren benoemd worden die het meest dominant participeren in de constructie van het gemedieerde discours over het politieke debat. Als dominante betrokkenen vallen aan te wijzen: de politici, de mediamedewerkers en de burger/het publiek¹³². Van die drie articuleren de politici en de mediamedewerkers zelfstandig *in* de mediatekst. Het publiek krijgt alleen een stem in de mediatekst *via* de politici en de mediamedewerkers, en articuleert zelfstandig in de receptiefase.

Zoals bij de beschrijvingen is vastgesteld, articuleren de actoren in dominante zin een discours over het spreken van de waarheid. De verwerpelijkheid van het liegen van politici zou je kunnen zien als het centrale gespreksonderwerp bij de articulaties over het politieke debat. Deze focus komt bij de uitzending van NIEUWSUUR onder andere heel expliciet naar voren in de introducerende tekst van de uitzending. De introductieteksten van televisieprogramma's dienen om kort en bondig aan te geven waar het in de uitzending in grote lijnen over zal gaan. De woorden van presentator Tweebeke maken duidelijk dat het zal gaan over het liegen van politici in het politieke debat:

“Rutte beschuldigde PvdA-lijsttrekker Samsom ten onrechte ervan de economie te laten krimpen, maar hij is niet de enige die jukt. Lijsttrekkers die elkaar over en weer uitmaken voor leugenaar. De eerste campagneweek is ongekend hard verlopen.”¹³³

---

¹³² Ter bevordering van de leesbaarheid van de analyse wordt de burger/het publiek in de rest van de analyse enkel aangeduid als het publiek als naar deze actor wordt verwezen.

¹³³ Nieuwsuur, 00.00-00.38.

De verwerpelijkheid van dit lieggedrag bespreken de actoren vervolgens in de uitzending. *Afkeuren van liegen* zou je hiermee kunnen zien als de geprivileerde betekenaar waaromheen de andere tekens in de mediatekst zijn georganiseerd. Het politieke debat krijgt zijn specifieke betekenis middels het relateren van elementen aan afkeuren van liegen. Voordat geanalyseerd wordt welke specifieke betekenis deze geprivileerde betekenaar *structureert*, ziet deze thesis het als waardevol om de *structuur* van de geprivileerde betekenaar zelf te analyseren: waarom zou de geprivileerde betekenaar een samenstelling zijn van *liegen* en *afkeuren*? Oftewel waarom keurt men liegen af?

Wij mensen streven naar begrip en dit proberen we te verkrijgen door er achter te komen hoe iets nu werkelijk zit. Oftewel we willen kennis en trachten dat te vergaren door op zoek te gaan naar feiten om zo de waarheid te achterhalen. Ons menselijk streven naar begrip zorgt er dus voor dat wij waarde hechten aan het verkondigen van een objectieve, onbetwistbare waarheid middels het vertellen van feiten. Discourstheorie maakt echter duidelijk dat het vertellen van feiten en het daarmee verkondigen van een objectieve waarheid niet kan. Wanneer je iets vertelt plaats je het namelijk in een discours en een discours is altijd, onvermijdelijk, een specifieke subjectieve betekenis aan iets. Betekenis geef je tenslotte door aspecten aan elkaar te relateren: iets heeft pas betekenis als je het kunt afzetten tegen iets anders, als je het kunt relateren aan iets. Omdat je oneindig veel verschillende relaties kunt leggen is de betekenis die je geeft altijd een specifieke.

De zogenaamde waarheid die je wil verkondigen is dus altijd een specifieke, subjectieve waarheid in plaats van de feitelijke, objectieve waarheid. Denk aan het eerder opgeschreven citaat van Laclau & Mouffe over het vallen van een steen. Dit vallen van een steen kan je als feit zien, omdat het in het hier en nu daadwerkelijk gebeurt. De gebeurtenis kunnen we echter niet overbrengen als feitelijke, objectieve waarheid, omdat zodra we er iets over zeggen we het plaatsen in een discours waarmee we het een specifieke betekenis geven. Vertellen we de gebeurtenis zo dat we het vallen van de steen impliciet verklaren als het werk van de natuur, als het werk van god, als karma of als toeval?

Het verkondigen van de waarheid kunnen we dus niet, maar is iets wat we ons wel voorhouden. We hebben de behoefte om specifieke relaties vast te leggen als een waarheid om zo zin te kunnen geven aan het leven. Dit kan gezien worden als een gangbaar menselijk mechanisme. Zoals Laclau & Mouffe schrijven: “a discourse incapable of generating any fixity of meaning is the discourse of the psychotic.”¹³⁴

Het gegeven dat we (willen) geloven in het vertellen van de waarheid, betekent automatisch dat we ook geloven in het vertellen van onwaarheden, oftewel in het verspreiden van leugens. Als we vanuit de menselijke behoefte naar begrip het verkondigen van de waarheid daarbij als iets *goeds* zien, dan zien we liegen dus als iets *fouts*. Liegen keuren we om deze reden dus af.

Het hele idee van het kunnen vertellen van de feitelijke waarheid en het daardoor ook opzettelijk *verkeerd* vertellen van de feitelijke waarheid, kan je echter zien, in Laclau zijn terminologie, als een mythe.¹³⁵ Dit verkondigen van mythes kan je verwerpen, maar ook zien als een onvermijdelijke vorm van betekenisgeving die we nodig hebben om zin te kunnen geven aan het leven: “The myth is, on the one hand, a distorted representation of reality, but on the other hand, this distortion is inevitable and constitutive because it establishes a necessary horizon for acts.”¹³⁶

Afkeuren van liegen kan je dus zien als een geprivileerde betekenaar die zijn samenstelling te danken heeft aan een mythe. De besproken articulaties over het politieke debat op de Nederlandse televisie kennen deze geprivileerde betekenaar. Je kan stellen dat deze geprivileerde betekenaar een specifieke betekenis structureert voor het politieke debat die andere betekenissen uitsluit. Afkeuren van liegen gaat over menselijk gedrag en zorgt er voor dat *het gedrag van personen* vooral betekenis krijgt. Dit in plaats van dat de *informatie* die de personen verspreiden vooral betekenis krijgt.

De mensen waarover het gaat bij het gemedieerde discours over het politieke debat zijn de politici. Het gaat over het liegen van Rutte, Samsom, Roemer, Wilders en de andere lijsttrekkers die aan het politieke debat deelnemen.

---

¹³⁴ Laclau & Mouffe, 112.

¹³⁵ Het concept mythe verwijst bij Laclau naar tekens die zich *voordoën* als de geheelomvattende, objectieve waarheid, zie: Laclau, 61.

¹³⁶ Jørgenson & Philips, 39-40.

Het zijn dan ook de *persoonlijkheden* van deze politici die betekenis krijgen bij de bespreking van het politieke debat en bijvoorbeeld niet de *ideologieën en partijprogrammapunten* die deze politici vertegenwoordigen. De personen krijgen betekenis en daarmee wordt betekenis van de informatie die deze personen verspreiden uitgesloten.

De geprivileerde betekenaar construeert specifieke subjectposities die leiden tot specifieke betekenissen over de politici. Een discours met als geprivileerde betekenaar afkeuren van liegen zou je kunnen zien als een alledaags discours over moreel gedrag gearticuleerd door de ‘gewone’ mens. Dit gegeven zorgt ervoor dat de politicus de identiteit meekrijgt van een ‘gewone’, ‘dagelijkse’ man of vrouw, in plaats van de identiteit van een politiek bestuurder. Het publiek zou de politicus hiermee kunnen zien als een soortement van buurman uit hun eigen, huiselijke, dagelijkse omgeving. Met de politicus in de positie van buurman, is het voorstelbaar dat het publiek een dagelijkse articulatie aangaat met de politicus. Zij geven betekenis aan de politicus zoals zij dagelijks betekenis geven aan mensen uit hun eigen sociale omgeving: het gedrag van een mens in de eigen sociale omgeving beoordelen om te kijken of de persoon een ‘goed’ of ‘slecht’ mens is. Het publiek en de politici nemen hiermee beiden de positie in van ‘gewoon’ mens in zijn of haar dagelijkse omgeving. Binnen die rol van gewoon mens neemt het publiek vervolgens de positie in van gedragsbeoordelaar, van moraalrechter die personen beoordeelt op het gedrag liegen. De politicus neemt binnen zijn rol als gewoon mens de positie in van gedragsuitvoerder, van wel of geen leugenaar.

Het publiek en de politici zou je hiermee kunnen zien als vlottende betekenaren in the order of mediatized political discourse. In het hedendaagse, Nederlandse politieke televisiediscours lijken het publiek en de politici met name geconstrueerd als ‘gewone’ mensen in hun huiselijke, dagelijkse omgeving. In het verleden leek het publiek in het politieke discours wellicht meer geconstrueerd als democratische kiezer/burger en de politicus als politiek bestuurder. Het politieke debat leek zo een andere specifieke betekenis te krijgen met andere subjectposities en identiteiten doordat er sprake was van een andere geprivileerde betekenaar in de betekenisgeving. In plaats van *afkeuren van liegen*, was het *democratie* dat je

als geprivileerde betekenaar kon zien. Je zou kunnen stellen dat de geprivileerde betekenaar *democratie* de duiding van het politieke debat structureerde naar een discours over ideologie en partijprogrammapunten met posities voor het publiek en de politici als democratische kiezer/burger en politiek bestuurder, en dat *afkeuren van liegen* de duiding structureert naar een moreel discours over personen met posities voor het publiek en de politici als ‘gewone’ mensen.

Deze deconstructie analyse van het discours over het politieke debat, maakt expliciet dat het politieke vertoog dat wij vandaag de dag articuleren via de media dus een specifieke subjectieve betekenis aan het politieke debat is en niet de objectieve betekenis. Geprivileerde betekenaars structureren de content naar een specifieke betekenis. Dat dit een specifieke subjectieve betekenis is en geen objectieve, tonen de vlottende betekenaars aan. Zij veranderen immers van betekenis wanneer de geprivileerde betekenaar wijzigt. De geprivileerde betekenaars afkeuren van liegen en democratie tonen aan dat op verschillende manieren betekenis gegeven kan worden aan het politieke debat. De signalering van een meer moralistische discours nu en een meer democratisch discours in het verleden laat zien dat the order of mediatized political discourse onderhevig is aan verandering. Het democratische discours over ideologie en partijprogrammapunten lijkt naar de achtergrond verdwenen en op de voorgrond is een moreel discours over personen opgetreden (een human interest discours).

Het discours dat wij vandaag de dag articuleren over het politieke debat is dus niet het enige mogelijke discours. De analyse heeft getracht te laten zien dat de betekenisgeving anders kan. Een inzicht waarmee deze thesis de lezer hoopt te prikkelen over de vraag na te denken of het discours anders zou moeten? Moeten we bij de duiding van het politieke debat terug naar een discours over ideologie en partijprogrammapunten of moeten we het discours over personen omarmen? Welk discours is bijvoorbeeld nu het beste voor de samenleving wanneer je streeft naar een zo hoog mogelijk democratisch gehalte?

Conclusies

Deze thesis heeft getracht inzichtelijk te maken hoe een moreel human interest discours over het spreken van de waarheid van politici, dominant functioneerde bij de duiding van het Nederlandse politieke debat in aanloop naar de Tweede Kamer verkiezingen van 12 september 2012. Je zou kunnen stellen dat het politieke debat dominant betekenis kreeg via de geprivileerde betekenaar *afkeuren van liegen*. Een betekenaar die zijn samenstelling te danken heeft aan de mythe dat wij mensen in staat zijn een feitelijke waarheid te vertellen. Deze geprivileerde betekenaar structureerde de duiding van het politieke debat naar een moreel discours over personen. Het publiek en de politici kregen daarbij de identiteit mee van ‘gewoon’ mens.

Het naar voren schuiven van de geprivileerde betekenaar *democratie* heeft gepoogd inzichtelijk te maken dat de betekenisgeving ook anders had gekund. Met geprivileerde betekenaar democratie had de duiding gestructureerd kunnen zijn naar een democratisch discours over ideologie en partijprogramma's. Het publiek en de politici hadden daarbij de identiteiten meegekregen van democratische kiezer/burger en politiek bestuurder.

Het publiek en de politici zouden in het politieke discours dus veranderen van betekenis bij een andere geprivileerde betekenaar en kunnen daarmee gezien worden als de vlottende betekenaren van the order of mediatized political discourse. Deze vlottende betekenaren leggen de specifieke subjectiviteit van het discours bloot. Het maakt inzichtelijk dat de betekenisgeving aan het politieke debat anders kan en hoopt de lezer te prikkelen na te denken of deze betekenisgeving anders zou moeten.

De lezer dient zich hierbij te realiseren dat er wel altijd beperkingen aan de veranderingsmogelijkheden zitten. Zo zou je kunnen stellen dat het dominant structureren van een specifieke betekenis er toe leidt dat deze betekenis vanzelfsprekend wordt. De dominant gestructureerde betekenis lijkt common sense te worden, waardoor mensen wellicht niet ‘geloven’ in andere betekenissen.

Je kunt je afvragen of de articulatie van een moreel human interest discours bij het duiden van het politieke debat makkelijk te vervangen is. Dit

vertoog is behoorlijk dominant geworden binnen the order of mediatized political discourse en daarom een vanzelfsprekende betekenis aan het politieke debat. Daarnaast kan het morele human interest discours in zijn algemeenheid gezien worden als een *familiar* discours. Het kan gezien worden als een alledaags gearticuleerd discours door ieder mens waarmee we onze sociale identiteit construeren. Iets wat het een toegankelijk discours maakt dat vertrouwd is bij een groot publiek.

Dit onderzoek ziet het morele human interest vertoog vanwege deze toegankelijkheid als een voorbeeld van een tabloid vertoog. De toenemende dominantie van morele human interest constructies bij het duiden van het politieke debat, maakt volgens deze thesis dan ook een tabloidisering van de betekenisgeving aan het politieke debat inzichtelijk.

Met de behandeling van het concept tabloid in deze thesis, heeft dit onderzoek getracht de discussie over dit fenomeen op een ander niveau te brengen. Deze thesis hoopt dat de lezer tabloid niet enkel meer ziet als een begrip met kenmerken. Tabloid kan je zien als een concept dat gaat over brede maatschappelijke discussies over bijvoorbeeld de rol van toegankelijke constructies voor het democratisch gehalte van een samenleving. Gepoogd is daarbij inzichtelijk te maken dat je tabloidisering kan uitleggen als verschijnsel dat zorgt voor een afname van democratie en als ontwikkeling dat zorgt voor een toename van democratie.

Aangezien al genoeg onderzoeken in het verleden primair hebben getracht te overtuigen voor of tegen de tabloidisering te zijn vanwege de verandering die het voor de democratie teweeg zou brengen, heeft deze thesis getracht dit niet te doen. In plaatst daarvan heeft het een bijdrage willen leveren aan het beter doen begrijpen waarom tabloid zo populair is en heeft het een specifieke insteek van tabloid discoursonderzoek onder de aandacht willen brengen bij academici die zich bezig houden met discoursanalyse. Getracht is te laten zien dat Laclau & Mouffe's discoursstheorie van toegevoegde waarde kan zijn bij discoursanalyse over tabloid binnen de mediaculturele wetenschap. Het heeft daarbij willen overtuigen dat het van meerwaarde kan zijn om Fairclough zijn concept order of

discourse te herformuleren en in te zetten binnen een discoursanalyse vanuit Laclau & Mouffe hun perspectief.

Deze thesis hoopt dat mediaculturele onderzoekers in de toekomst meer gaan werken vanuit de in dit onderzoek gevormde benadering, waarbij het zich realiseert dat het niet eenvoudig is om een helder, concreet stuk te produceren vanuit Laclau & Mouffe hun perspectief. De theorie van Laclau & Mouffe is erg abstract en moeilijk toe te passen op concrete casussen, zo ondervond ook dit onderzoek. Desalniettemin is het wel degelijk mogelijk en kan het volgens deze thesis leiden tot vernieuwende inzichten.

Alhoewel deze studie dus vindt dat er genoeg tabloidonderzoek gedaan is dat wil overtuigen voor of tegen tabloidisering te zijn vanwege de rol die het speelt voor de democratie, pleit deze thesis behalve voor discoursonderzoek vanuit Laclau & Mouffe, wel degelijk ook voor meer studies naar de rol van tabloid voor democratie. Dit onderzoek ziet deze vraag over democratie namelijk als een belangrijk vraagstuk. Middels een deconstructie analyse is getracht inzichtelijk te maken dat betekenisgeving aan het politieke debat anders kan, onder andere om de lezer te prikkelen na te denken of het anders zou moeten om zo in de toekomst een hoger democratisch gehalte te bewerkstelligen.

De eerste problematische vraag die hierbij om de hoek komt kijken is echter welk discours nu democratischer is: een tabloid human interest vertoog over personen of een vertoog over ideologie en partijprogrammapunten? Zorgt het toegankelijke tabloid discours nu voor een hoger of lager democratisch gehalte? Aan de ene kant zou je kunnen redeneren dat het tabloid human interest discours voor een verhoging van de democratie zorgt omdat je met het vertoog een groot publiek lijkt te bereiken. Je zou kunnen redeneren dat doordat een vrij grote groep het tabloid discours over het politieke debat articuleert, veel mensen bezig zijn met de politieke bestuursmogelijkheden in de samenleving. Een groot deel van de bevolking participeert zo in het vormgeven van de samenleving. Iets waarmee je het democratische gehalte als hoog zou kunnen uitleggen.

Aan de andere kant zou je kunnen zeggen dat met het tabloid human interest discours weliswaar een groot publiek het discours over het politieke debat articuleert, maar dat dit vertoog inhoudelijk maar weinig gaat over politieke

bestuursmogelijkheden en daarmee over het vormgeven van een samenleving. Je kunt je daarbij afvragen welke bijdrage het tabloid human interest discours over verkiezingen levert aan de gronden op basis waarvan de kiezer zijn stem bepaalt. Draagt het tabloid human interest discours er aan bij dat veel mensen hun stem baseren op basis van bestuurlijke plannen of draagt het er aan bij dat een groot deel zijn stem baseert op basis van de persoonlijkheid van een lijsttrekker? Bepalen mensen om niet op de *VVD* te stemmen omdat het partijprogramma volgens hen niet leidt tot een samenleving die zij willen? Of bepalen zij niet op *Rutte* te stemmen omdat hij steeds aan het jokken is in de debatten? Je zou kunnen redeneren dat als mensen stemmen om laatstgenoemde reden door een tabloid human interest discours, het democratisch gehalte door dit discours omlaag gaat.

Of het tabloid human interest verhoogt over het politieke debat nu goed of slecht is voor de democratie van een samenleving is een lastige, maar interessante vraag. Deze thesis vindt dat het goed is om na te denken over of een andere betekenis aan het politieke debat gewenst is, in plaats van de huidige dominant betekenis en moedigt aan om bij dit vraagstuk na te denken over de rol van discourses voor de democratie.

Deze thesis vindt dus wel dat er al genoeg wetenschappelijke stukken zijn waarin visies van academici over de rol van tabloid discourses voor democratie inzichtelijk worden gemaakt. In plaats daarvan zou het wellicht interessanter zijn als we wat meer te weten komen over de standpunten die de media-industrieën en het publiek innemen. Deze thesis pleit daarom voor productie- en receptieonderzoek over dit onderwerp. Het ziet graag dat academici in de toekomst meer gaan praten met mediamedewerkers en het mediapubliek om hun visies centraal te stellen. Wat vinden bijvoorbeeld de Nederlandse journalisten van hun articulaties op televisie over de Tweede Kamer verkiezingen? Hoe zouden zij hun eigen articulaties typeren? Welke redenen noemen zij voor de keuze van de specifieke articulaties? Welke rol vinden zij dat de hedendaagse articulaties spelen voor de democratie? Welke rol zien zij weggelegd voor de televisiejournalistiek bij politieke verslaggeving: moeten betekenissen worden geconstrueerd op basis van democratische gronden of is het toelaatbaar als dit op economische gronden gebeurt?

En hoe ontvangt het Nederlandse publiek de berichtgeving over het politieke debat? Wat heeft de berichtgeving over het politieke debat bij hun duidelijk gemaakt: vinden ze dat ze geïnformeerd zijn over partijprogrammapunten of vinden ze dat ze enkel iets over de persoonlijkheden van politici te weten zijn gekomen? Vinden ze deze uitkomst fijn of vervelend? Welke rol dient de media te spelen voor de democratie volgens het publiek?

De behandeling van deze vragen zouden in brede zin wellicht kunnen leiden tot nieuwe inzichten over het tabloid debat en zo ons begrip over dit dominant aanwezige mediaculturele verschijnsel nog meer kunnen vergroten.

Bibliografie

Berg, Harry van den. "Discoursanalyse." *KWALON* 9:2 (2004): 29-39.

Biressi, Anita & Heather Nunn, red. *The Tabloid Culture Reader*. Maidenhead: Open University Press, 2007.

Butchart, Garnet C. "On Ethics and Documentary: A Real and Actual Truth." *Communication Theory* 16:4 (2006): 427-452.

Carpentier, Nico & Erik Spinoy, red. *Discourse Theory and Cultural Analysis: Media, Arts and Literature*. New York: Hampton Press, 2008.

Chouliaraki, Lilie & Norman Fairclough. *Discourse in Late Modernity: Rethinking Critical Discourse Analysis*. Edinburg: Edinburg University Press, 1999.

Compton, James R. *The Integrated News Spectacle: A Political Economy of Cultural Performance*. New York: Peter Lang Publishing Inc., 2004.

Conboy, Martin. *The Press and Popular Culture*. Londen: SAGE Publications Ltd, 2002.

Curran, James & Jean Seaton. *Power Without Responsibility: The Press, Broadcasting and New Media in Britain*. 6e ed. Londen: Routledge, 2003.

Edwards, Derek & Jonathan Potter. *Discursive Psychology*. Londen: SAGE Publications Ltd, 1992.

Fairclough, Norman. *Critical Discourse Analysis*. Londen: Longman, 1995.

Fairclough, Norman. *Media Discourse*. Londen: Edward Arnold Publishers Ltd, 1995.

Fiske, John. *Understanding Popular Culture*. Boston: Unwin Hyman, 1989.

Foucault, Michel. *L'ordre du discours*. Parijs: Éditions Gallimard, 1971.

Foucault, Michel. *Archaeology of Knowledge*. Vert. Alan M. Sheridan Smith. Londen: Tavistock Publications Ltd, 1972.

Franklin, Bob. *Newszak and News Media*. Londen: Edward Arnold Publishers Ltd, 1997.

Franklin, Bob. "Newszak: Entertainment versus News and Information." *The Tabloid Culture Reader*. Red. Anita Biressi & Heather Nunn. Maidenhead: Open University Press, 2007. 13-22.

Garnham, Nicholas. "The Media and the Public Sphere." *Communicating Politics: Mass Communications and the Political Process*. Red. Peter Golding, Graham Murdock & Philip Schlesinger. Leicester: Leicester University Press, 1986. 37-53.

Glynn, Kevin. *Tabloid Culture: Trash Taste, Popular Power and the Transformation of American Television*. Durham: Duke University Press, 2000.

Gripsrud, Jostein. "Tabloidization, Popular Journalism, and Democracy." *The Tabloid Culture Reader*. Red. Anita Biressi & Heather Nunn. Maidenhead: Open University Press, 2007. 34-44.

Habermas, Jürgen. *The Structural Transformation of the Public Sphere: An Inquiry into a Category of Bourgeois Society*. Vert. Thomas Burger & Frederick Lawrence. Cambridge: Polity Press, 1989.

Hughes, Helen M. "Human Interest Stories and Democracy." *The Public Opinion Quarterly* 1:2 (1937): 73-83.

Jenkins, Richard. *Social Identity*. Londen: Routledge, 1996.

Jørgenson, Marianne W. & Louise J. Philips. *Discourse Analysis as Theory and Method*. Londen: SAGE Publications Ltd, 2002.

Laclau, Ernesto. *New Reflections on the Revolution of our Time*. Londen: Verso Books, 1990.

Laclau, Ernesto & Chantal Mouffe. *Hegemony and Socialist Strategy: Towards a Radical Democratic Politics*. Londen: Verso Books, 1985.

Lewis, Justin, Sanna Inthorn & Karin Wahl-Jorgenson. *Citizens or Consumers? What the Media Tell Us about Political Participation*. Maidenhead: Open University Press, 2005.

Mills, Sara. *Discourse*. Londen: Routledge, 1997.

Neveu, Erik. "Politics on French Television: Towards a Renewal of Political Journalism and Debate Frames." *European Journal of Communication* 14:3 (1999): 379-409.

Örnebring, Henrik & Anna Maria Johnson. "Tabloid Journalism and the Public Sphere: a Historical Perspective on Tabloid Journalism." *Journalism Studies* 5:3 (2004): 283-295.

Pecheux, Michel. *Language, Semantics and Ideology*. Basingstoke: Palgrave Macmillan, 1982.

Potter, Jonathan & Margaret Wetherell. *Discourse and Social Psychology: Beyond Attitudes and Behaviour*. Londen: SAGE Publications Ltd, 1987.

Schudson, Michael. *Discovering the News: A Social History of American Newspapers*. New York: Basic Books, 1978.

Sparks, Colin. "Introduction: the Panic over Tabloid News." *Tabloid Tales: Global Debates over Media Standards*. Red. Colin Sparks & John Tulloch. New York: Rowman & Littlefield, 2000. 1-40.

Tajfel, Henri. "Social Identity and Intergroup Behaviour." *Social Science Information* 13:65 (1974): 65-93.

Wattenberg, Martin P. *The Rise of Candidate-centered Politics*. Cambridge: Harvard University Press, 1995.

Williams, Raymond. *The Long Revolution*. Londen: The Hogarth Press, 1961.